
BÖLÜM 3

ULUSAL ÖNEME HAİZ SULAK ALANIN YERELDEKİ ALGISI

Aktaş Gölü (Ardahan) Örneği

Dr. Öğr. Üyesi Murat Demirel

GİRİŞ

Sulak alanlar, insanlar ile birlikte diğer canlı türlerinin birlikte faydalandıkları doğal alanlardır. İnsanların yaşam döngülerine sağladıkları faydalar yanında diğer canlı türleri için üreme ve yaşam alanı gibi fonksiyonlar üstlenmektedir. Canlı türleri için ekosistemler oluşturan sulak alanlar, üstlendikleri bu fonksiyonlar dikkate alınıp, insanlık tarafından koruma altına alınması gereken ekolojik değerler olarak tanımlanmaktadır. Korunması gereken alanlar olarak insanlık tarafından değerlendirilen sulak alanlar, ekosistemlerini oluşturdıkları diğer canlı türleri için özel öneme sahiptirler. Ancak kaynak kullanımı, ekonomik faydalanma, alanın ekolojik baskılar hesap edilmeksizin turizme konu edilmesi gibi yine insan faaliyetleri nedeniyle hem sulak alanlara hem de ekosistemdeki yaşayan türlere zarar verilebilmektedir. Sulak alanlar üzerindeki kuraklık ve kirlilik baskıları ile yok olmaktadır. Sulak alanlar, kimi zaman da insan eliyle yerleşim yeri, tarım arazisi açma vb. farklı kullanım amaçları için ortadan kaldırılmaktadır. Oysa ekolojik olarak sürdürülebilirliği sağlanabilen sulak alanlar, başta ilgili ekosistemi paylaşan canlı türleri olmak üzere tüm türler için faydalı alanlar oluşturmaktadır. Yirminci yüzyılın son çeyreğinden bu yana tüm dünyada yaygınlaşan ulusal ve uluslararası sözleş-

meler, bütünleşik yönetim kademeleri gibi uygulamalar, ekolojik sürdürülebilirliğinin sağlanması adına önemli uğraşlar olarak ele alınmaktadır. Zira sulak alanların yönetimi, buldukları havzalar ölçeğinde değerlendirilmektedir ve bütünleşik bir yaklaşımla alanı paylaşan tüm türlere dönük düzenlemeler içermek durumundadır.

Ardahan ili sınırlarında yer alan Aktaş Gölü, Türkiye'deki sulak alanlardan biridir. Çalışmanın konusunu oluşturan Aktaş Gölü sahip olduğu ekolojik değerler ile kıymetli bir sulak alandır. Göl, aynı zamanda Türkiye ve Gürcistan sınırlarında kalan bölümleri ile sınır aşan bir sulak alan oluşturmaktadır. Başta çeşitli kuş türleri olmak üzere diğer canlı türleri için taşıdığı önem ile Aktaş Gölü'nün dikkatle korunması gerekmektedir. Özellikle gölü habitat olarak değerlendiren bazı kuş türlerinin varlığı, gölü ayrıca değerli kılmaktadır. Bu türler arasında ak pelikan, tepeli pelikan ve kadife ördek gibi su kuşları yer almaktadır. Aktaş Gölü, koruma statüsü olarak, ulusal öneme sahip bir sulak alan statüsünde ele alınmaktadır.

Hem hassas bir ekosistem hem de sınır bölgesinde yer alması nedeniyle Aktaş Gölü ayrıca korunması gereken bir alan oluşturmaktadır. Göl, insan etkisine açık bir bölgede yer almamaktadır. Gölün yakınında yoğun nüfuslu yerleşimlerin bulunmaması, sınır bölgesi olması nedeniyle insan etkisinden arındırılmış olması gibi özellikleri ile korunaklı bir karaktere sahiptir. Ancak göl, insan faaliyetlerinin baskısından uzak olsa da kapalı havza olması nedeniyle de sürdürülebilirliğin sağlanması için korunması zorunludur.

Gölün hemen kıyısında yer alan Kenarbel Köyü, Aktaş Gölü'ne olumlu/olumsuz etki edecek yegane yerleşim yeri olarak dikkat çekmektedir. Dolayısıyla gölün üzerindeki kirlilik baskısı, kaynak kullanımı gibi insan faaliyetleri, Kenarbel köyü halkının öznesini oluşturacağı eylemlerdir. Daha önce Aktaş Gölü üzerine yapılan çalışmalar genel itibarıyla göle, ekosistemi oluşturan türlere, alanın coğrafi ve biyolojik özelliklerine değinmektedir. Bu çalışma ile Aktaş Gölü'nün Türkiye topraklarında kalan kıyısındaki tek yerleşim alanı olan Kenarbel köyü halkının göle dair geliştirdikleri algıların ölçülmesi hedeflenmektedir. Böylece Kenarbel köyü halkının, göl ve göl ekosisteminin sürdürülebilirliği hakkındaki düşünce ve eylemleri değerlendirilmek amaçlanmaktadır. Kenarbel köyü halkının sulak alana dair geliştirdikleri ekolojik ve ekonomik ilişkilerinin değerlendirilmeye, bu yolla çevresel koruma fikrine hangi düzeyde katkı sundukları araştırılmakta ve gölün sahip olduğu ekolojik değerlere ilişkin farkındalık ve bilinç düzeyleri ölçülmeye çalışılmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde çevre koruma düşüncesinin sulak alanlar üzerinden kısa bir değerlendirmesi yapılmaktadır. İkinci bölümde Aktaş Gölü ilişkin bilgiler sunulmaktadır. Literatürde Aktaş Gölü'ne ilişkin daha önceki çalışmalarda gölün ve göl ekosistemin korunması ile geliştirilmesine dair değerlendirme yapılmış ve öneriler aktarılmıştır. Üçüncü bölümde alan araştırmasının evreni olan Kenarbel köyüne ilişkin bilgiler verilmektedir. Çalışmanın dördüncü bölümü çalışmayı alana dair önceki çalışmalardan ayıran alan araştırması kısmından oluşmaktadır. Beşinci bölümde gölün sürdürülebilirliğine dair önceki çalışmaların önerileri, alan araştırması verileriyle de desteklenerek paylaşılmaktadır. Çalışmanın sonuç kısmında araştırma verileri aracılığıyla genel bir değerlendirme yapılmaktadır.

1. ÇEVRE KORUMA DÜŞÜNCEİ VE SULAK ALANLAR

İnsanlık tarihi boyunca insan ile çevre arasında sürekli bir mücadeleden bahsetmek mümkündür. İnsanlık, kendine ve diğer türlere yaşam ortamı sağlayan çevreyi kendi amaçlarına uygun bir şekilde değerlendirmek için bu mücadelede yer almaktadır. İnsanlık, doğayı hem bir ham madde kaynağı hem de bir atık havuzu olarak olarak görmektedir (Foster, 2002: 13). Oysa bu mücadelede çevresel değerlerle yarattığı tahribattan direkt ya da dolaylı olarak olumsuz etkilenen yine insanlıktır. Dolayısıyla insanlık, çevre ile mücadele yerine çevre korumacı bir düşünce geliştirmek zorunda kalmıştır. Özellikle siyasal ekoloji, toplumsal ekoloji ve çevresel sorumluluk şeklinde beliren düşünce ve eylem alanları; biyolojik temelli bir ekolojiye eklemeler yaparak ve kendine özgü yöntemler geliştirerek çevre sorunları ile mücadelede rol oynamaktadır. Toplumsal olarak çevresel sorumluluk sahibi olmak, siyasa ve tüzeyi çevre koruma eksenli belirlemek gibi yöntemler ile çevre değerleri korunmaya çalışılmaktadır. Çevre değerlerinin sınır tanımaz oluşu nedeniyle ulusal ve uluslararası uygulamalar ile çevre değerleri korunmaktadır. Korunmaya çalışılan çevre değerlerinden biri de sulak alanlardır.

Ekolojik ve ekonomik değeri yüksek olan ve farklı türler için bir habitat oluşturan sulak alanlar, tropikal ormanlar ile beraber yeryüzünün en fazla biyolojik üretim yapan ekosistemleri olarak dikkat çekmektedirler (Williams, 1990; Görmez, 1997). Sulak alanlar öncelikle su kuşları olmak üzere zengin bir yabancı hayat ekosistemi olmalarının yanında doğa için önemli işlevlere ve insanlar için ekonomik değerlere sahiptir (de Groot vd., 2006; Arı, 2006). Zengin flora ve fauna çeşitliliği ile ekolojik balıkçılık, tarım ve hayvancılık, saz üretimi, turizm imkânları ile ekonomik katkılara sahip sulak alanlar, yer aldıkları bölge

iklimini düzenlemekte ve yeraltı suyu rezervleri oluşturmaktadırlar (Demircan, 2000: 109).

Sahip oldukları bu değerler nedeniyle, ulusal ve uluslararası kuruluşlar aracılığıyla sulak alanların yönetimi ve kullanımı için düzenlemeler geliştirilmiştir. Ancak sulak alanlar için geliştirilen düzenlemeler ve doğa koruma etkinlikleri, yerel coğrafi koşullar ve sulak alanın geleneksel kullanımından haberdar olunmadığı, yeterince dikkate alınmadığı ya da birbiriyle ilişkileri bağlamında değerlendirilmediği için çoğu kez hedeflenen sonuçları sunamamaktadır. Bu nedenle sulak alanların bütünlük bir yaklaşımla ele alınması, ekosistemlerin ekolojik işlevlerinin ve yerel halk ile ekosistem ilişkisinin değerlendirilmesi zorunludur. Bu manada çalışma, Kenarbel Köyü halkının Aktaş Gölü'ne ilişkin algılarının ölçülmesini hedeflemektedir (Arı ve Derinöz, 2011, s. 42).

Sulak alanların korunmasına ilişkin uluslararası önlemlerin başında "Özellikle Su Kuşlarının Yaşam Alanları Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme" gelmektedir. İran'ın Ramsar kentinde 1971'de imzalanan sözleşme, sulak alanı "*doğal veya yapay; sürekli ya da mevsimsel; tatlı acı ya da tuzlu; durgun ya da akan su kütleleri, bataklıklar, turbalıklar ve gelgitin çekilmiş anında derinliği altı metreyi aşmayan deniz suları*" şeklinde tanımlamaktadır. Sözleşme ile tek tek türlerin korunmasından öte sulak alan ekosisteminin, habitatın koruma altına alınması hedeflenmektedir (Keleş, 2015: 106-107).

Sözleşmeye taraf olan 130 ülkeden biri olan Türkiye, sulak alanlar bakımından zengin ülkelerden biridir. Türkiye'de Ramsar Sözleşmesi 1994 yılında yürürlüğe girmiştir.¹ Türkiye, Ramsar Sözleşmesi'nin hükümlerine dayanılarak sulak alanları korumak amacıyla 17/5/2005 tarihli ve 25818 sayılı Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği'ni kabul etmiştir. Ancak bu yönetmelik, 4/4/2014 tarih ve 28962 sayılı Yönetmelik ile yürürlükten kaldırılmıştır. Sulak alanlardaki korunan alanların yönetimi yetkisi, Yönetmelik ile belirlenen ilke ve esaslara uygun olarak ilgili idare tarafından gerçekleştirilmektedir. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi sonrasındaki düzenlemeler ile bakanlık yapılarında yapılan değişikliklerle, düzenleme öncesi Orman ve Su İşleri Bakanlığına ait olan sulak alanların korunması ve yönetimi yetkisi, Tarım ve Orman Bakan-

¹ Ramsar Sözleşmesi'nin yürürlüğe girmesinden bugüne kadar Türkiye'de Ramsar alanı olarak ilan edilmiş 14 sulak alan şu şekildedir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020a): Göksu Deltası (Mersin), Manyas Gölü (Balıkesir), Burdur Gölü (Burdur), Seyfe Gölü (Kırşehir), Sultan Sazlığı (Kayseri), Uluabat Gölü (Bursa), Gediz Deltası (İzmir), Kızılırmak Deltası (Samsun), Akyatan Lagünü (Adana), Yumurталık Lagünü (Adana), Meke Gölü (Konya), Kızören Obruğu (Konya), Kuyucuk Gölü (Kars), Nemrut Kalderası (Bitlis).

lığı Doğa Koruma ve Millî Parklar Genel Müdürlüğüne bırakılmıştır. Yönetmeliđin 6. maddesi uyarınca “sulak alanların kirletilmemesi, doğal yapılarının ve ekolojik özelliklerinin korunması” zorunludur (Coşkun vd., 2018, s. 38).

2. ULUSAL ÖNEME HAİZ BİR SULAK ALAN: AKTAŞ GÖLÜ

Türkiye’de yer alan Çıldır ve Aygır gölleri, Ermenistan’da yer alan Arpi Gölü, Gürcistan’da yer alan sekiz göl ve Türkiye ve Gürcistan topraklarında yer alan Aktaş Gölü ile birlikte bu bölge, Kafkasya’da ulusal sınırların ötesinde bir göller bölgesi oluşturmaktadır. Aktaş Gölü bu bölgede yer alan, Türkiye ve Gürcistan arasında paylaşılmış, ülkeler arasında doğal sınır oluşturan bir göldür (Yerli ve Zengin, 2019, s. 19-20). Ardahan iline 55 km mesafedeki göl, Çıldır ilçesi sınırlarında yer almaktadır (Kırpık, 2019, s. 41). Göl için Hozapın (Khozapini), Karsak (Kartsakhi), Kenarbel ve Azap isimleri de kullanılmaktadır. Göl için yöre halkı ise Hozapın adını kullanmaktadır (Şimşek, 2019, s. 107). Aktaş Gölü’nün Gürcistan sınırlarındaki kısmı, Javakheti Millî Parkı’nın içerisinde kalmaktadır. Gölün güney cephesinde Kenarbel ve kuzeydoğusunda Karçası yerleşim yerleri bulunmaktadır. Her iki kıyıda yer alan yerleşimlerin temel geçim kaynaklarını büyükbaş hayvan yetiştiriciliği ve susuz tarım faaliyetleri oluşturmaktadır (SÜMAE, 2013).

5.847 hektar alana sahip Aktaş Gölü 08 Nisan 2015 tarihinde 28962 sayılı Sulak Alanlarının Korunması Yönetmeliği kapsamında Ulusal Öneeme Haiz Sulak Alan olarak tescil edilmiştir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020a). Sulak alanın bu doğrultuda hazırlanan yönetim planı ise 2017 yılında tamamlanmıştır (Ardahan Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2020, s. 81).

Aras Havzası’nın en önemli bileşenlerinden biri olan Aktaş Gölü, tektonik oluşuma sahiptir (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2017, s. 116). Deniz seviyesinden yaklaşık 1800 metre yüksekteki gölün yüzey alanı 27 km², oluşturduğu havza ise 158 km²’dir. Gölün Türkiye sınırlarında kalan kısmı ise yaklaşık 14 km²’dir (Yerli ve Zengin, 2019, s. 19-20). Aktaş Gölü’nün tampon alan sınırı 10.494 ha; sulak alan sınırı, 1.484 ha; mutlak koruma sınırı, 17 ha ve ekolojik etkilenme sınırı, 4.012 ha’dır (Kırpık, 2019, s. 43).

Göl suları sodalı bir niteliğe sahiptir. Gölün derinliğinin 2-3 metre civarında olduğu tahmin edilmektedir (SÜMAE, 2013). Kırpık (2019, s. 41) sığ bir tektonik göl olarak tanımladığı Aktaş Gölü’nün derinliğinin ortalama olarak 10 metre olduğunu belirtmektedir. Aktaş Gölü, mevsimsel akıştaki birkaç küçük dere, gölün güneyindeki kaynak suları, akiferler ve yağışlarla beslenmekte

ise de genel olarak kapalı havza özelliklere sahiptir. Gölde, ilkbahar aylarında su seviyesi yükselmektedir. Aktaş sınır karakolu yakınında yer alan ve DSİ tarafından açılmış bir drenaj kanalı olarak Arıkbeli Deresi ile fazla suyunu Kura Nehri'ne boşaltılmaktadır (Şimşek, 2019, s. 110). Bölgenin iklim koşulları nedeniyle göl yüzeyi, kış aylarında tamamen donmaktadır (SÜMAE, 2013). Gölde su seviyesinin en az olduğu ay şubat, en fazla olduğu ay ise hazirandır (Japoshvili vd., 2019, s. 91).

Şekil 1. Aktaş Gölü Haritası

Kaynak: Magnin ve Yarar, 1997; YİGM, 2020.

Göl yüzeyinde irili ufaklı toplam on üç ada ve kayalık bulunmaktadır. Tamamı gölün Türkiye sınırlarında kalan adalarda herhangi bir yerleşim söz konusu değildir. Adaların en büyüğü 0,4 km² yüz ölçümü ile Büyükada'dır. Büyük Ada, Koçak Ada, Başak Ada ve Ufak Ada dışında kalanlar ise daha çok kayalık olarak değerlendirilmektedir. Büyükada'da yetişen çayırıklar yaz aylarında köylüler tarafından biçilerek hayvan yemi olarak kullanılmaktadır (Doğanay ve Zaman, 2006, s. 25). Hayvancılık amaçlı faaliyet, koruma tedbirleri sonrasında yapılamamaktadır.

Bitki örtüsü olarak sınırlı bir çeşitlilik gösteren bölgede en yaygın görülen bitki örtüsü türü step topluluklarıdır (Doğanay ve Zaman, 2006, s. 26). Gölün Türkiye sınırlarında kalan kısmının yakın çevresinde ormanlık araziler, Gürcistan sınırlarında kalan kısım kadar yoğunluk göstermemektedirler. Gürcistan sınırlarında yer alan sarıçam ormanlarının doğal şartlarda gelişim gösterdiği tahmin edilmektedir. Bu itibarla Türkiye sınırlarında kalan benzer ormanlık arazilerin ise insan kaynaklı etkilerle azaltıldığını düşünülmektedir. Son yıllarda ise Türkiye sınırlarında kalan bölgede ağaçlandırma faaliyetleri yürütülmektedir (Doğanay ve Zaman, 2006, s. 32).

Göle ilişkin çalışmalarda genel olarak Aktaş Gölü'nün kışın tamamen donduğu belirtilmektedir (SÜMAE, 2013). Ancak, Doğanay ve Zaman (2006, s. 32) yaptıkları mülakattan yola çıkarak Aktaş Gölü'nün kış aylarında Çıldır Gölü gibi tamamen donmadığını yalnızca küçük çaplı buzlanmalara rastlandığını belirtmektedirler. Bu durumun nedeni olarak da göl suyundaki sodyum karbonat oranının fazlalığı ve göl çanağının korunaklı bir alanda yer alması gösterilmektedir (Doğanay ve Zaman, 2006, s. 32). Bu çalışmanın göle ilişkin yerel halktan elde ettiği bilgiler, çalışmanın araştırma kısmında sunulacaktır. Önceki çalışmalar ile elde edilen bilgileri kimi zaman doğrulayan kimi zaman ise aksini içeren veriler, çalışma adına son derece değerlidir.

1.1. Aktaş Gölü'nün Ekolojik Özellikleri

Korunmuş doğal yapısı ile Aktaş Gölü, zengin bir faunaya sahiptir. Göl kıyısındaki sazlık alanlar, balıklar ve birçok canlı türü için doğal barınak, beslenme ve üreme alanları sunmaktadır. Göl çevresinde toplamda "22 familyaya ait 50 bitki taksonu, 39 omurgasız hayvan, 2 amfibi, 5 reptil, 107 kuş, 15 memeli, 9 zooplankton, 11 fito plankton ve 1 şapkalı mantar türü" belirlenerek rapor edilmiştir (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2014). Ayrıca göle, aşılınmış Prusya sazını veya yerel adı ile korsan ve tatlı su kereviti türlerinin göle adapte oldukları anlaşılmaktadır. Alanda yapılacak uzun süreli çalışmalar ile rapor edilen tür sayısının artacağı düşünülmektedir. (Yerli ve Zengin, 2019, s. 21-26).

Özellikle göçmen kuş türleri için doğal bir uğrak ve üreme alanı niteliği ile Aktaş Gölü, ekolojik olarak önem taşımaktadır (Yerli ve Zengin, 2019, s. 25). Göl ve yakın çevresi, iki yüzün üzerindeki kuş türü tarafından üreme ve yaşam alanı olarak değerlendirilmektedir (Onmuş, 2019, s. 51). Göl kıyılarının 1/3'ünü kaplayan sazlıklar, kuş türleri için barınma ve yuvalama alanı özelliği taşımaktadır (SÜMAE, 2013). Doğu Karadeniz ve Kafkasya üzerinden geçen göçmen kuşlar için önemli bir durak olarak dikkat çeken göl, çevresinde yu-

valanmış leylekler için doğal bir beslenme alanıdır. Farklı su kuşları, ördekler, yırtıcı ve ötücü türler de gölü üreme, beslenme ve barınma alanı olarak yoğun bir biçimde kullanmaktadır (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2014). Ulusal öneme haiz bir sulak alan olan Aktaş Gölü ayrıca Ramsar Sözleşmesi'nde belirlenen uluslararası öneme sahip sulak alan kriterlerinden² bazılarını da sağlamaktadır. Bu kriterler, Tablo 2'de sunulmaktadır.

Tablo 1. Ulusal Öneme haiz Sulak Alan Olarak Aktaş Gölü

Düzey 3 Kodu	Korunan Alan Ulusal sınıflama Kodu	ii	Alan Adı	Ulusal Öneme Sahip Sulak Alan Sayısı	Ulusal Öneme Sahip Sulak Alan Büyüklüğü (ha)	Ramsar Alan Kriteri	Yönetim Planı	Yapıldığı Yıl
TRA24	06.02.02.0004	Ardahan	Aktaş Gölü	1	5.847	2, 4, 6	Var	2018

Kaynak: Tarım ve Orman, 2020b.

² Ramsar kriterleri, şu şekilde sıralanmaktadır (Tarım ve Orman, 2020b):

“Kriter 1: Eğer bir sulak alan bir biyocoğrafi bölgede temsil edici, az bulunur ya da belli doğal ya da doğala yakın sulak alan tipine örnek oluşturuyorsa bu sulak alan uluslararası öneme sahip sayılır.

Kriter 2: Eğer bir sulak alan incinebilir, tehlike altında ya da önemli ölçüde tehlike altındaki türler ya da tehdit altındaki ekolojik toplulukları barındırıyorsa uluslararası öneme sahip sayılır.

Kriter 3: Eğer bir sulak alan belli bir biyocoğrafi bölgede biyolojik çeşitliliğin sağlanmasında önemli olan bitki ve/veya hayvan türlerini barındırıyorsa uluslararası öneme sahip sayılır.

Kriter 4: Eğer bir sulak alan yaşam döngüsü içerisinde kritik bir aşamada olan bitki ve/veya hayvan türlerini destekliyorsa ya da olumsuz koşulları oluşması durumunda bu türlere sığınak sağlıyorsa uluslararası öneme sahip sayılır.

Kriter 5: Eğer bir sulak alan düzenli olarak 20.000 ya da daha fazla su kuşunu barındırıyorsa uluslararası öneme sahip sayılır.

Kriter 6: Eğer bir sulak alan, bir su kuşu türünün ya da alt türünün toplam popülasyonunun %1'ini düzenli olarak barındırıyorsa uluslararası öneme sahip sayılır.

Kriter 7: Bir sulak alan eğer bir yere özgü balık türlerinden, alt türlerinden ya da ailesinden önemli bir bölümünü barındırıyorsa ve yaşam süresinin önemli bir bölümünü destekliyorsa, sulak alanların yararları ve/veya değerini gösteren türler arası etkileşimi sağlayarak global biyolojik çeşitliliğe katkı sağlıyorsa uluslararası öneme sahip sayılır.

Kriter 8: Eğer bir sulak alan balık türleri için önemli bir besin kaynağı, üreme alanı, o sulak alanda ya da başka yerdeki kuşlar için beslenme ya da göç yolu sağlıyorsa uluslararası öneme sahip sayılır.

Kriter 9: Eğer bir sulak alan, ona bağımlı olarak yaşayan, uçucu olmayan hayvan tür ya da alt türlerinin popülasyonunun %1'ini düzenli olarak barındırıyorsa uluslararası öneme sahip sayılır.”

Göl üzerindeki ada ve kayalıkların tamamı Türkiye sınırlarında kaldığı için gölün ornitofaunası³ da bu alanda üremektedir. Özellikle adalar, başta koloniyel su kuşları olmak üzere kuşlar tarafından üreme ve yaşam alanları olarak kullanılmaktadır. Aktaş isminin de adalardaki taşlıklar ve kayalıkların kuş türlerinin dışkıları ile beyaz renge boyanmış olmasından kaynaklandığı vurgulanmaktadır (Onmuş, 2019, s. 48). Bölgede yoğun yaşayan bu türlerin göle, ismini verdikleri söylenebilir.

Adalar, sahip oldukları seyrek bitki örtüsü ile ak ve tepeli pelikanlar olmak üzere, kuşlar tarafından tercih edilen nemli üreme habitatlarını oluşturmaktadır (Ardahan Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2020, s. 81). Ortaç (2019), gölde yer alan adaları, birçok önemli kuş türünün üreme alanı olarak kullandığını belirtmektedir. Bu itibarla Aktaş Gölü, "Önemli Kuş Alanı ve Önemli Doğa Alanı Listesi"ne dâhil edilmiştir (Ortaç, 2019). Göl, ayrıca ulusal ve uluslararası envanter çalışmaları ile "Dünya Ölçeğinde Önemli Kuş Alanı (ÖKA TR087)" ve "Önemli Doğa Alanı (ÖDADOG022)" listelerine alınmıştır (Eken vd., 2006).

Onmuş (2019, s. 50) tarafından bugün için gölde üreyen kuşlar şu şekilde belirtilmiştir: "100-120 çift tepeli pelikan (*Pelecanus crispus*), 80-100 çift ak pelikan (*Pelecanus onocrotalus*), 5-10 çift kadife ördek (*Melanitta fusca*), 700-1000 çift Van Gölü martısı (*Larus armenicus*), 400-500 çift karabatak (*Phalacrocorax carbo*), 10-15 çift çayır delicesi (*Circus pygargus*), 10-20 çift angıt (*Tadorna ferruginea*) ve bozkazlar (*Anser anser*)." Tepeli pelikan, ak pelikan, kadife ördek ve dikkuayruk türleri Aktaş Gölü'ndeki en önemli kuş türleri olarak dikkat çekmektedir. Aktaş Gölü, tepeli pelikanların Türkiye'de ürettiği beş farklı alandan biridir. Yok olma sınırındaki bir tür olarak tepeli pelikanların Aktaş Gölü'ndeki popülasyonu, Türkiye'deki toplam popülasyonun yaklaşık %35'ini oluşturmaktadır (Kırpık vd., 2019, s. 93). Göl, tepeli pelikan ve ak pelikan türlerinin birlikte ürettiği tek göl olarak öne çıkmaktadır (Onmuş, 2019, s. 50; Eken vd., 2006, s. 308). Her iki tür de nesli tehlike altında olan ve korunmaya alınmış su kuşlarıdır (Onmuş, 2019, s. 51). Aktaş Gölü, ayrıca kadife ördek (*Melanitta fusca*) türünün Türkiye'deki en büyük popülasyonuna ev sahipliği yapmaktadır (Eken vd., 2006, s. 308).

Gölün sahip olduğu su kalitesi, canlı türlerin yaşamı için çok önemlidir. Yapılan analizler ile göl suyu pH değerinin bütün yıl boyunca yaklaşık 9 ve/veya üzerinde olduğu tespit edilmiştir (Özbay ve Kılınç, 2008). YSKYY⁴ Tablo

³ Kuş türleri.

⁴ Adı Yerüstü Su Kalitesi Yönetmeliği olarak değiştirilen Yüzeysel Su Kalitesi Yönetimi Yönetmeliği'nin cari hâli ve eklerine <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/08/20160810-9.html> adresinden ulaşılabilir.

5'teki tüm parametrelere göre Aktaş Gölü'nde su kalitesi iyi durumdadır. Ancak göl sahip olduğu yüksek pH değeri nedeniyle IV. sınıf su kalitesine sahip olarak değerlendirilmektedir (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2017, s. 116). Aktaş Gölü, "Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği" çerçevesinde koruma altına alınmıştır. Kısıtlı bir yerleşim ve nüfusa sahip olan göl için ağır bir kirletici yük oluşturmamaktadır. Ayrıca Aktaş Gümrük Kapısı'ndaki sınır karakolunun bulunduğu bölge, oldukça iyi korunmaktadır (Yerli ve Zengin, 2019, s. 21).

2.2. Aktaş Gölü'ndeki Ekolojik Baskılar

Göl sınır aşan bir sulak alan olarak birinci derece sınır güvenlik alanı ve askeri bölge statüsündedir. Bu nedenle insan faaliyetleri ile oluşacak baskı çok sınırlıdır (Eken vd., 2006, s. 308). Ayrıca göl için noktasal kirletici bulunmamaktadır (SÜMAE, 2013). Foseptiklere bırakılan Kenarbel Köyü evsel atıkları da göl için noktasal kirletici baskısı oluşturmamaktadır. Kirlilik yükünü daha çok yayılı kaynaklar oluşturmaktadır. Yayılı kaynaklar olarak hayvancılık faaliyetlerinden kaynaklanan kirli sular, gübre sızıntıları ve atık sular dikkat çekmektedir. Özellikle yaz döneminde yayılı kaynaklar kaynaklı kirlilik nedeniyle plankton artışları göze çarpmaktadır (SÜMAE, 2013). Kenarbel köyünün hayvancılık faaliyetlerinde kullanılan hayvan sulama ve dinlenme yeri, göl kıyısında yer almaktadır. Bu nedenle hayvansal atıklar doğrudan göle karışmakta ve göl için önemli bir kirlilik oluşturmaktadır (Kırpık, 2018).

Gölün üzerinde baskı yaratan diğer önemli kirlilik kaynakları, kontrolsüz hayvancılık ve tarımsal faaliyetler sonucu oluşan suni gübreler olarak değerlendirilmektedir. Aktaş Gölü, biyolojik olarak göl aşırı bir şekilde organik madde ile beslenmiş bir görünüm sergilemektedir. Sediment ve organik madde kirliliğinin yanı sıra gölde suni gübreler ile de zararlı, zehirli inorganik maddeler birikmektedir (Onmuş, 2019, s. 59).

Alandaki bir diğer baskı ise yine hayvancılık kaynaklıdır. Yayılı kaynağın göldeki etkisi daha çok yaz aylarının ortasında ısınan havalar ile göl sularının çekilmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Göle ulaşan hayvan dışkılarının birikmesi nedeniyle gölde alg patlamaları görülmekte hatta göl sularının rengi maviden yeşile dönmektedir. İlgili dönemlerde, göl sularından içen büyükbaş hayvanlarda siyanür zehirlenmesi kaynaklı ölümler yaşandığı tespit edilmiştir (Eken vd., 2006, s. 308).

Yine hayvancılık faaliyetleri kaynaklı olarak gölü besleyen derelerde de aşırı miktarda azot ve fosfat kirliliği oluşmaktadır. Göl sularının niteliğini bo-

zan bu kirliliklerin devam etmesi hâlinde gölün ekolojik sürdürülebilirliğinin sağlanamayacağı tahmin edilmektedir (Onmuş, 2019, s. 58).

Aktaş Gölü'nün doğal yapısında yer almayan ve sonradan DSİ tarafından gölün fazla suyunun Kura Nehri'ne akıtılmasını sağlamak amacıyla açıldığı bildirilen oldukça derin tahliye kanalı zaman zaman göl su seviyesini önemli oranda düşürmektedir. Göl sularının niceliği üzerinde baskı oluşturan bu kanalın sadece taşkın tehlikesinin oluşabileceği bahar aylarında aktif kılınması, su seviyesine ilişkin baskıları azaltabilecektir (Kırpık vd., 2019, s. 93).

Tablo 2. Hassas Alan Olarak Aktaş Gölü'ndeki Baskı Unsurları

Kütle Adı	İli/İlçesi	HA Projesi Alanı (ha)	Statü	Noktasal Baskı- Etkiler	Yayıllı Baskı- Etkiler	Hidromorfolojik Baskı- Etkiler	Hassas Alanlar Projesindeki Durum	KHA	NHA
Aktaş Gölü	Ardahan	1.018	Sulak Alan		X		KB		

Kaynak: Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2017, s. 118.

Göl sularına dönük niteliksel ve niceliksel baskılar dışında koruma alanı ilanından önceki bazı uygulamalar, özellikle adalardaki habitat üzerinde baskı oluşturmaktadır. Bu uygulamalar arasında büyükbaş hayvanların adalar üzerine taşınarak otlatılması şeklindeki faaliyetlerdir (Onmuş, 2019, s. 58). Adalar ve göl kıyılarında yer alan sazlık ve çayırliklar, kuş türleri için üreme ve yaşam alanlarıdır. Bu alanları insanlarla paylaşan kuş türleri, alandaki hayvancılık faaliyetleri nedeniyle de baskı altındadır (Şimşek, 2019, s. 116). Aktaş Gölü'ndeki kuş türlerine yönelik bir diğer baskı ise Gürcistan vatandaşlarınca yapılan kaçak avlanmalardır. Gölün Gürcistan'da kalan kısmının açık sulardan oluşması ve ciddi av baskısı nedeniyle göl ornitofaunasının, gölün Türkiye sınırlarında kalan kısmında yer almayı seçtiği gözlemlenmiştir (Onmuş, 2019, s. 58).

Aktaş Sınır Kapısı'nın açılması ile oluşacak trafik yoğunluğunun göldeki kirlilik baskısını artıracığı ve gölün sulak alan koruma statüsüne kavuşturulması gerektiği öngörüsüne (Doğanay ve Zaman, 2006, s. 33) uygun düşecek bir şekilde Ekim 2015'te Aktaş Sınır Kapısı açılmadan altı ay önce Nisan

2015'te Aktaş Gölü, Türkiye'nin Ulusal Öneme Haiz Sulak Alanları arasına katılarak tescil edilmiştir. Henüz sınır kapısının, göl ve çevresi üzerinde ciddi bir baskı oluşturmadığı da ayrıca not edilmektedir.

Aktaş Gölü özelinde su kaynaklarının korunmasının Türkiye'de öncelikli olarak değerlendirilmesi gereken bir husus olduğunu belirtmek gerektir. Zira su insan ve diğer canlı türlerinin temel yaşam kaynağıdır. İnsan ömrü süresi kadar bir dönem içinde suyu içilebilen kaynakların gelecekte hastalık ve ölüm saçan bir hâl almaması, kirlilik ve kuraklık baskıları altında yok olmaması adına kamu yönetimi ve yerel halk özel bir çaba göstermeli, sorumluluk üstlenmelidir (Onmuş, 2019, s. 59).

1.3. Aktaş Gölü'nün Ekonomik Özellikleri

Ekolojik özellikleri ile öne çıkan Aktaş Gölü'nün özellikle yerel halk için ekonomik özellikler de taşımaktadır. Özellikle hayvancılık yörede en önemli ekonomik sektördür ve hayvancılık faaliyetlerinde göl suyunun kullanılması gölün en önemli ekonomik katkısı olarak değerlendirilmektedir (Doğanay ve Zaman, 2006, s. 36-37).

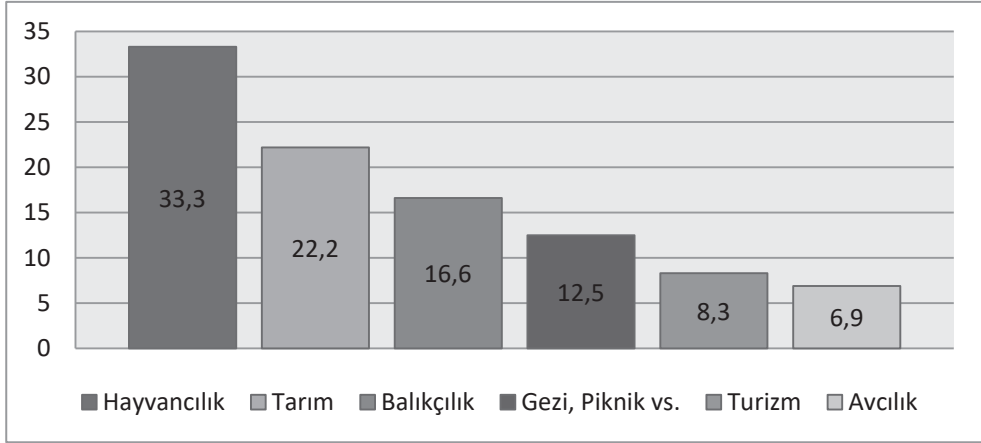
Sodali su karakteri nedeniyle canlı yaşamına izin vermeyen gölün muhtemel tatlı su girişleri ve drenaj kanallarının etkisi ile su ürünleri potansiyeli de ele alınmaktadır (Doğanay ve Zaman, 2006). 15-20 yıl öncesine değin gölde balık stokuna rastlanmazken bugün ekonomik girdi sağlayabilecek düzeyde bir stoktan bahsedilmektedir. Tarım ve Orman Bakanlığı yetkilileri, 2013'te Aktaş Gölü'nde ticari avcılık için istihsal hakkı kiralama taleplerine karşılık göldeki balık stokunun belirlenmesi için çalışma başlatmıştır (Yerli ve Zengin, 2019, s. 22). Gölde, su ürünleri olarak değerlendirilebilecek ne zaman ve kimler tarafından bırakıldığı belli olmayan⁵ sazan (*Cyprinus carpio*), Prusya sazanı ya da yerel adı ile korsan (*Carassius gibelio*) ve tatlısu kereviti (*Astacus leptodactylus*) türleri bulunmaktadır.

Yakın dönemlerde Çıldır Gölü ve civarındaki turizmin hareketlenmesi ile gelişmesi su ürünlerine talepte artışlar, Aktaş Gölü için de su ürünleri avcılığının ekonomik bir sektör olarak değerlendirilmesini gerektirmiştir (Zengin, 2019).

Sınır aşan bir sulak alan olan Aktaş Gölü'nde sınır ihlallerinin önüne geçilebilmesi amacıyla saha, 2017 yılında "1. derecede askerî yasak bölge" ilan

⁵ Çalışma kapsamında yapılan derinlemesine mülakat çalışmasında, Katılımcı 4 (K4) ilgili su ürünlerinin kendileri tarafından göle aşılandığını dile getirmiştir. Doğanay ve Zaman (2006) ise 1980'li yıllarda DSİ personellerinin göle sazan balığı yavruları bıraktığını belirtmektedir.

edilmiş, gölün Türkiye kısmında balıkçılık da dahil olmak üzere her türlü ticari faaliyet yasaklanmıştır (Yerli ve Zengin, 2019, s. 25). Yasak öncesinde Orman ve Su İşleri Bakanlığı (2014) tarafından hazırlanmış raporda ekonomik bir faaliyet olarak balıkçılığın, %17 civarında bir paya sahip olduğu görülmektedir (Ünal, 2019, s. 67).

Şekil 2. Aktaş Gölü Çevresindeki (Türkiye) Ekonomik Faaliyetler ve Alan Kullanım Tercihleri

Kaynak: Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2014.

Aktaş Gölü için turizm faaliyeti önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle gölün Gürcistan sınırlarında kalan kısmında ve çevresinde balıkçılık ile birlikte turizm önemli ekonomik sektörler olarak öne çıkmaktadır. En fazla turist sayısının 2017 yılında kayda geçtiği Javakheti koruma alanında kuş gözlem, bisiklet ve at sürüş turları, yürüme rotaları, ekoloji eğitimi turları ve sportif amaçlı balıkçılık gibi ekoturizm faaliyetleri yapılmaktadır. Turist rakamlarının %52'si Gürcistan vatandaşları iken kalan %48'lik kısım yabancı turistlerden oluşmaktadır. Turizmden en fazla gelir sağlanan yıl, 2015 olurken en fazla gelir getiren hizmet ise balıkçılık olarak kayda geçmiştir (Tsiklauri, 2019, s. 87-88). Gürcistan'ın aksine gölün Türkiye'de kalan kısmı ve civar yerleşmeler için turizm ve balıkçılık gibi ekonomik faaliyetlere rastlanmamaktadır.

Kenarbel köyü için Aktaş Gölü kaynaklı büyükbaş hayvancılık dışında ekonomik potansiyele sahip sektör turizm olarak değerlendirilmektedir. Göl ve çevresi sahiplik yaptığı kuş türleri, sınır oluşturan doğal yapısı, göl üzerinde

yer alan adaları ile turizm adına çekici özelliklere sahiptir (Doğanay ve Zaman, 2006, s. 38). Turizm konusunda SERKA Proje Havuzu Ardahan İli Bölümü'nde "Aktaş Gölü'nün Turizme Kazandırılması Projesi" başlıklı bir proje önerisi de yer almaktadır (SERKA, 2020). Proje önerisinde turizm potansiyeline dikkat çekilirken kuş gözlem kuleleri önemli bir başlık olarak ele alınmakta ve kuş türlerine vurgu yapılmaktadır. Tabiidir ki turizmin sağlayacağı muhtemel insan yoğunluğunun göl ekosistemine verebileceği olası baskılar hesaba katılarak turizm konusu değerlendirilmelidir. Turizm faaliyetleri ekonomik getiriler sağlarken ekolojik sorunları ikinci plana taşıyabilmektedir. Bu durum ekoturizm gibi sürdürülebilir turizm faaliyetleri için de geçerli olabilmektedir (Sezrel ve Kaymaz, 2019, s. 52). Ekonomik potansiyel artırılmaya çalışılırken gölün önemli bir ornitolojik alan özelliği taşıdığı unutulmamalıdır.

3. GÖL KIYISINDAKİ TEK YERLEŞİM YERİ: KENARBEL KÖYÜ

Aktaş Gölü'nün yakınlarında göl ile etkileşim hâlinde olması muhtemel dört yerleşme bulunmaktadır. Bunlar Türkiye'de yer alan Kenarbel, Kayabeyi, Öncül köyleri ile Gürcistan'da yer alan Karçası yerleşimidir. Türkiye'de Kenarbel, Gürcistan'da ise Karçası, Aktaş Gölü'ne en yakın yerleşimlerdir (Yerli ve Zengin, 2019, s. 19-20). Kenarbel ve Karçası güneybatı-kuzeydoğu doğrultusunda, göl kıyısında karşılıklı kurulmuş, göl ile doğrudan irtibatlı alanlardır. Öncül ve Kayabeyi köyleri ise göle yaklaşık olarak 1,5-2 km uzaklıkta yer almaktadır (Doğanay ve Zaman, 2006, s. 24).

Kenarbel, Aktaş Gölü kıyısında ve Gürcistan sınırında ekonomisi genel olarak hayvancılığa dayanan bir Anadolu köyüdür. Köyde, Aktaş Gölü'ne bağımlı bir hayat da sürülmektedir. Doğrudan göl ile ilişki içindeki Kenarbel'de gölden sağlanan yegâne ekonomik fayda, çiftçilerin hayvanlarını gölden sulamalarıdır. Doğa ve sınır koruma sınırlamalarına değin köyde balıkçılık yapılmaktadır. Aktaş Gölü manzarası, Kenarbel genel görüntüsü içinde yerini almakta, köye ekolojik değer ve görsel güzellik de katmaktadır. Köy bu itibarla, ziyaretçileri kendine çeken bir merkez durumundadır. Hatta 2003 yılında, Kenarbel köyünü ve köydeki yaşamı konu alan "Buzlar Çözülünce" adlı bir belgesel çekilmiştir. 2004 yılında yayımlanan belgesel, uluslararası festivallerde gösterime girmiştir. Aktaş Gölü ile birlikte Kenarbel köyü, köyde yaşayanlar için kıymetli bir yerleşim olarak dikkat çekmektedir (Çölaşan, 2004). Göl aracılığıyla sahip bulunduğu ekolojik ve görsel değer, köye ilişkin farkındalığı ve ilgiyi artırmaktadır.

Şekil 3. Kenarbel Köyü ve Aktaş Gölü

Kaynak: www.cildir.com, 2020.

Kenarbel köyü, göle kıyısı olan Türkiye sınırlarında kalan tek yerleşim alanıdır. Gölden fazlaca ekonomik fayda sağlayamamak, bölgenin sınır güvenlik kuşağında yer alması, coğrafya ve iklim koşullarının zorlaştırdığı tarım faaliyetleri gibi yetersizlikler göl çevresindeki yerleşmelerin gelişmesi ve nüfus yoğunluğunu artırmasının önüne geçmektedir (Doğanay ve Zaman, 2006, s. 34). Son yıllarda göç veren bir yerleşim özelliği sergilemese de yoğun olarak dışa göç verdiği dönemlerin ardından Kenarbel'in nüfusu oldukça azalmıştır (Eken vd., 2006, s. 308). Ancak bu durum, göl ekosistemine insan kaynaklı kirlilik riskini ve baskısını artırmadığı için ekosistemin varlığı ve sürdürülebilirliği adına olumlu bir durum olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 3. Aktaş Gölü Yakınında Yer Alan Yerleşmelerin Nüfusları (1940-2020)

	2019	2018	2017	2016	2015	2010	2000	1990	1980
Kenarbel	306 ⁶	349	340	343	343	263	404	455	926
Öncül	309	315	284	284	284	276	302	525	808
Kayabeyi	161	165	166	167	167	190	221	341	681

Kaynak: DiE, 2000; TÜİK, 2020.⁶

⁶ Nüfusun cinsiyetlere göre dağılımı ise 216 erkek, 90 kadın şeklindedir.

İklim özellikleri ve yeryüzü şekilleri ile Kenarbel köyünde gözlemlenen çayırlar, yöre halkının geçim kaynağı olarak özellikle hayvancılık faaliyeti ile uğraşmasını sağlamaktadır (Şimşek, 2019, s. 103). Hayvan yemi olarak kullanılmak üzere doğal meralar biçilmekte, yine bu alanlarda büyükbaş hayvan otlatılmaktadır. Yöre halkının, iyeliklerinde bulunan tapulu arazilerinde ise daha çok kuru tahıl tarımı yaptıkları belirtilmektedir. Bahar aylarında boz kaz (*Anser anser*) türünün yumurtaları köylülerce toplanmaktadır. Evcil kazlar altında kuluçkadan çıkartılan yavrular, ihtiyaç amaçlı yetiştirilmektedir. (Eken vd., 2006, s. 308).

4. ALAN ARAŞTIRMASI

Aktaş Gölü ile ilgili olarak daha önce yapılmış çalışmalar, çoğunlukla fen bilimleri veya coğrafya kökenli akademisyenler elinden çıkmış ve daha çok gölün oluşumu, coğrafyası ve göl habitatu üzerine değerlendirmeler sunulmuştur. Benzer çalışmaların yanı sıra ilgili çalışmalardan faydalanılarak ana metni oluşturulan bu çalışma ile de yerel halkın göl ile ilişkisinin ve hassas bir ekolojik alan olarak Aktaş Gölü'ne bakış açılarının değerlendirilmesi hedeflenmektedir.

Çalışmanın alan araştırması başlıklı bölümünde, toplamda on iki köy sakinini ile gerçekleştirilen nicel ve nitel araştırma yöntemleri ile elde edilen veriler sırasıyla değerlendirilecektir. Göl üzerinde doğrudan etki yeteneğine ve kirlilik baskısına sahip Kenarbel Köyü halkının Aktaş Gölü'ne ilişkin algısı sunulmaya çalışılacaktır.

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Aktaş Gölü'nün hemen kıyısında bulunan Kenarbel köyü, kaynaktan olumlu/olumsuz etkilenme ve kaynak üzerinde baskı/geliştirme oluşturma kapasitesine sahip Türkiye sınırlarındaki yegane yerleşimdir. Dolayısıyla köy halkının göle ilişkin algısı, göl ile ilişkilerini de belirlemektedir. Göl ile ilişkilerini belirleyecek ve bu ilişkiye şekil verecek olan göle ilişkin algılarının değerlendirilmesi bu manada önem taşımakta ve araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

Araştırma, Kenarbel köyü halkının yakınlarındaki bir çevre değeri olan Aktaş Gölü ile ilişkilerinin türünü, boyutunu ölçmeyi amaçlamaktadır. Çevre değeri üzerinde baskı oluşturabilecek ya da çevre değerinin sürdürülebilirli-

ğine katkı sunabilecek insan topluluğu olarak Kenarbel köyü halkının konuya ilişkin algısı son derece önemlidir. Gölü yakından etkileyen ve göldeki değişimlerden hızlıca etkilenen Kenarbel köyü halkının görüşlerine başvurmak suretiyle bir alan araştırması ile yerel halkın göl ile irtibatlarını nasıl şekillendikleri, göle dair düşünce ve eylemlerinin hangi amaçlarla geliştirdikleri değerlendirilmeye çalışılmaktadır.

4.2. Araştırma Yöntemi ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Kenarbel köyü halkı oluşturmaktadır. 2019 yılı adrese dayalı nüfus kayıt sistemi verilerine göre köy nüfusu, 216 erkek ve 90 kadın olmak üzere toplamda 306'dır. Araştırmanın yapılmak istendiği dönemde tüm dünya gibi Türkiye'de de yoğun bir şekilde devam eden Covid-19 pandemisi nedeniyle risk grubu olarak değerlendirilecek düzeyde yaş ortalaması yüksek olan yerel halkla bir araya gelme fikrinden karşılıklı olarak vazgeçilmiştir. Evrenin temsiliyeti adına ulaşılan katılımcı sayısının artırılması gerekiyorsa da olası sağlık riskleri, yerel halkın internet ve iletişim teknolojilerine uzak oluşu, alan araştırmasının sınırlı sayıda katılımcı ile gerçekleştirilmesine neden olmuştur.

Alan araştırması, alana gidilip yerel halkın büyük bir çoğunluğuna erişilecek şekilde düzenlense de özellikle pandemi koşulları, bu durumun önüne geçmiştir. Dolayısıyla hazırlanan anket formu dijitalleştirilmiş ancak bilgisayar ya da akıllı telefonlar ile de köy halkının anket formuna erişimi, üstte de sıralanan nedenlerle sağlanamamıştır. Son olarak köy halkı arasından basit rastgele örnekleme yöntemi ile seçilen katılımcılarla uzun telefon görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Köy yönetimi ile irtibata geçilerek örneklem belirlenmiş ve örnekleme ulaşılmıştır. Yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile katılımcıların değerlendirmeleri alınmaya çalışılmıştır. Türü şekillerle halka uygulanması önünde engeller olan anket formu da bu uzun telefon görüşmeleri arasında yazar tarafından katılımcılara yönetilmiştir. Nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanılması ile verilerin ayrıca test edilebilirlikleri ve güvenilirlikleri de sağlanmış olmaktadır.

Örneklemin sayıca az görünmesine rağmen sahip olduğu toplumsal özellikler sayesinde evreni temsil etme noktasında yeterli olduğu da düşünülmektedir. Bu toplumsal özellikleri, köy halkının sosyodemografik olarak kümeleşmeler göstermemesi ve kırsal toplum olarak evrenin homojen bir yapıda bulunması şeklinde tanımlamak mümkündür. Bu durum, basit rastgele örnekleme yönteminin uygulanması için de olanak sağlamaktadır. Nicel araştırma

daha çok nitel araştırma kısmında edinilen verileri test etmek ve doğrulamak amacıyla dönük olarak çalışmaya eklenmiştir. Anket soruları, mülakat çalışmasının devamında yazar tarafından katılımcılara iletilmiş, elde edilen SPSS istatistik analiz programı ile sayı dağılımı ve tanımlayıcı istatistikler şeklinde sunulmuştur. Tablolar hâline getirilen veriler kısaca yorumlanmıştır. Katılımcıların tamamının cevaplarının aynı olduğu sorular için tablolar oluşturulmamış, kısa yorumlar ile yetinilmiştir.

Alan araştırmasının nitel veri analizi kısmında mülakat türlerinden yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi kullanılmıştır. Yine uzaktan telefon aracılığıyla görüşülen katılımcıların paylaştıkları çalışmada betimsel analizlerle sunulmuştur. Betimsel analiz, mülakat verilerinin cevaplardan yola çıkılarak gruplandırılması ve yorumlanarak sunulmasıdır.

4.3. Araştırma Verileri

4.3.1.1. Anket Çalışması

Toplamda 25 sorudan oluşan anket çalışması ile araştırma konusuna ilişkin daha net ve anlaşılır bilgiler elde etmek mümkün olacaktır. Ayrıca anket çalışması, anket ve mülakat çalışmalarına verilen cevaplar arasında var olması gereken tutarlılığın değerlendirilmesi adına da kullanılabilir.

1.	Yaşınız?	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Geçerli	15-25				
	26-35	2	17	17	17
	36-45	3	25	25	42
	46-55	3	25	25	67
	56-65	3	25	25	92
	65 +	1	8	8	100
	Toplam	12	100	100	

Köyün yaş ortalaması, kırsal bölgelerden beklendiği şekilde nispeten yüksek değerlendirilebilir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu, orta yaşın üzerindedir.

2.	<i>Cinsiyetiniz?</i>	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Geçerli	Kadın	1	8	8	8
	Erkek	11	92	92	100
	Toplam	12	100	100	

Köy nüfusunun da büyük bir çoğunluğu oluşturan erkek nüfusu, çalışma katılımcıları arasında da öne çıkmaktadır. Çalışmaya katılanların neredeyse tamamı erkek iken tek kadın katılımcı da erkek katılımcılardan birinin eşidir.

3.	<i>Mesleğiniz?</i>	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Geçerli	Ev hanımı	1	9	9	9
	Güvenlik görevlisi	1	8	8	17
	İşçi	1	8	8	25
	Elektrikçi	1	8	8	33
	Emekli	2	17	17	50
	Çiftçi	6	50	50	100
	Toplam	12	100	100	

Katılımcıların yarısı, köyde en önemli geçim kaynağı olan çiftçilikle uğraşmaktadır. Çiftçiliğin içeriğinde ise daha çok hayvancılık faaliyetlerinin gerçekleştirildiği belirtilmektedir. Yakın kentsel merkezlerde çalışan katılımcılar ise kırsalda rastlanmayan iş kollarına mensup katılımcıları oluşturmaktadır.

4.	<i>Aktaş Gölü ile ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?</i>	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Geçerli	Göl ile ekonomik bir ilişkim var. (Göl kaynaklı ekonomik herhangi bir fayda sağlıyorsanız bu seçeneği işaretleyiniz.)	5	42	42	42
	Göl ile ekolojik bir ilişkim var. (Gölü, diğer canlı türleri ve yaşam ortamı olarak değerlendiriyorsanız bu seçeneği işaretleyiniz.)	7	58	58	100
	Toplam	12	100	100	

Katılımcıların yarısından fazlası, Aktaş Gölü ile ilişkilerini öncelikli olarak ekolojik bir ilişki olarak tanımlamaktadır. Aynı zamanda ekonomik ilişkileri de bulunduğunu belirtmekle birlikte ekolojik ilişkilerinin daha fazla olduğunu vurgulamaktadır. Ekolojik ilişkileri bulunsu da göl ile ilişkisini öncelikli olarak ekonomik olarak tanımlayan katılımcılar ise göl ile daha çok hayvancılık kaynaklı bir ilişki içerisinde bulduklarınının altını çizmektedirler.

5. Aktaş Gölü'nün koruma altında olduğunu biliyor musunuz? (Cevabınız hayır ise 6. soruyu cevaplamadan geçiniz.)

Katılımcıların tamamı, Aktaş Gölü'nün ulusal önemi haiz bir sulak alan olarak koruma altında olduğu bilgisine sahiptir. Göle ilişkin ilgilerinin yüksek olması ve koruma amaçlı sınırlamaların doğrudan katılımcıların hayatında karşılık bulması nedeniyle bu düzeyde bir haberdarlıktan bahsedilmektedir.

6.	Aktaş Gölü, hangi amaçla koruma altındadır?	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Geçerli	Sınır oluşturan bir alan olduğu için.	2	17	17	17
	Kuş türlerine ait önemli bir üreme ve yaşam alanı olduğu için.	10	83	83	100
	Su kaynaklarının korunması için.				
	Toplam	12	100	100	

Aktaş Gölü'nün koruma altında olduğuna dair katılımcıların tamamı bir haberdarlığa sahip iken korumanın hangi amaçla gerçekleştirildiğine ilişkin cevaplarda farklılıklar göze çarpmaktadır. Gölün sınır aşan vasfı nedeniyle korunduğu bilgisine sahip iki katılımcının yanı sıra doğa koruma eksenli bakış açısıyla önemli bir kuş üreme ve yaşam alanı olarak gölün koruma altında olduğu bilgisine sahip katılımcı oranı oldukça yüksektir.

7.	Aktaş Gölü'nün yeterince korunabildiğini düşünüyor musunuz?	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Geçerli	Evet.	5	42	42	42
	Hayır.	7	58	58	100
	Toplam	12	100	100	

Katılımcıların yarısından fazlası, doğa koruma amacına uygun olarak gölün yeterince korunmadığını savunmaktadır. Katılımcıların yarısına yakını ise gölün yeterince korunduğunu hatta kısıtlamaların abartıldığını düşünmektedir.

8.	<i>Aktaş Gölü'nde sınır güvenliği kadar ekolojik korumanın da dikkate alındığını düşünüyor musunuz?</i>	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Geçerli	Evet.	5	42	42	42
	Hayır.	7	58	58	100
	Toplam	12	100	100	

Bir üstteki soruya verilen cevaplar ile tutarlılık içinde olacak şekilde ekolojik korumanın sınır güvenliği kadar önemsendiğini düşünen ve düşünmeyen katılımcıların sayıları, bir üstteki soruya verilen yanıtların oranları ile birebir benzerdir. Katılımcıların genel fikri, göl için sınır koruma faaliyetlerinin doğa koruma faaliyetlerinden daha fazla çarpmakta olduğu yönündedir.

9.	<i>Aktaş Gölü'nü korumak ve geliştirmek adına sizin herhangi bir katkınız oldu mu? (Cevabınız hayır ise 10. soruyu cevaplamadan geçiniz.)</i>	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Geçerli	Evet.	6	50	50	50
	Hayır.	6	50	50	100
	Toplam	12	100	100	

Katılımcıların yarısı gölün korunması ve geliştirilmesi adına türlü katkılar sunduklarını belirtirken diğer yarısı ise herhangi bir katkı sunmadıklarını belirtmektedirler.

10. Aktaş Gölü'nü korumak ve geliştirmek adına yaptığınız katkı nedir? (Lütfen kısaca yazınız.)

Bir üstteki soruda gölün korunması ve geliştirilmesi adına bireysel katkılar sunduklarını belirten katılımcıların dile getirdiği katkıları, şu şekilde sıralamak mümkündür:

- “Göl etrafını korunaklı olması adına çit ile çevirelim, dedik ancak Çevre Şehircilik kabul etmedi. Ağaçlandırma talebimiz de kabul edilmedi. Kabul gördüğünde ise bütçenin kim tarafından karşılanacağı sorun oldu.”
- “Çıldır Kaymakamlığına dilekçe verme düşüncem vardı ancak arkadaş bulamadım. Bildirdiğim sorunlara ise dönüş alamadığım için katkı sunmaktan vazgeçtim.”
- “Ekolojik gruplarla birlikte çalıştım, konuya ilişkin seminerler katıldım, balıkçılık yaparken türlerin yaşam alanlarına özen göstermeye dikkat ettim.”

- “Çıldır Belediyesine konuyla ilgili bilgilendirme amaçlı bir ziyarette bulunduk.”
- “Doğaya ve türlere saygılı davranıyorum. Ticari balıkçılık faaliyetinden kendi insanımızın faydalanması talebimizi yetkili mercilere ilettim.”
- “İlçe Tarım Müdürlüğüne ölen balıklarla ilgili bildirimde bulundum.”

11. Aktaş Gölü'nün korunması ve geliştirilmesi (sürdürülebilirliğinin sağlanması) adına sizce ne yapılmalıdır? (Lütfen kısaca yazınız.)

Katılımcılar, bireysel katkıları dışında gölün sürdürülebilirliğinin sağlanması adına yapılması gerekenleri şu şekilde sıralamaktadırlar:

- “Kıyıların ağaçlandırılması ve koruma altına alınması sağlanabilir.”
- “Ağaçlandırılma faaliyetleri ve göl çevresine yürüyüş yolu yapılabilir.”
- “Göle kaynak suları iletimi sağlanmalıdır, kirlilik sorunu ortadan kaldırılmalıdır.”
- “Kapalı havza olan gölde renk değişimine neden olan kirlilikler ortadan kaldırılmalıdır. Kirli sudaki balıklarla beslenen kuşlar bu nedenle hayatlarını kaybetmektedirler. Bu ölümlerin önüne geçilmelidir.”
- “Kirlilik kaynakları bertaraf edilmeli, fosseptikler kaldırılmalı ve mutlak koruma alanı oluşturulmalıdır.”
- “Gölün kurumaması adına su ayağı ile su akışı sağlanmalı, gölün tanıtımı yapılmalı ve turizm ve koruma çalışmaları geliştirilmelidir.”
- “Göldeki balık ve yosunlar temizlenmeli, göl etrafındaki toprak erozyonu engellenmelidir.”
- “Koruma tedbirleri dikkatle uygulanmalıdır.”
- “Göl etrafında ağaçlandırma, ışıklandırma yapılmalı ve Adalar mevkesine yürüyüş yolları yapılmalıdır.”
- “Gölü besleyecek kaynaklar artırılmalıdır.”
- “Balık türlerinin çoğaltılması gereklidir.”

12.	Aktaş Gölü'nün köyünüze herhangi bir katkısı var mıdır? (Cevabınız hayır ise 13. soruyu cevaplama dan geçiniz.)	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Geçerli	Evet.	11	92	92	92
	Hayır.	1	8	8	100
	Toplam	12	100	100	

Katılımcıların tamamına yakını, Aktaş Gölü'nün Kenarbel köyüne türlü katkıları sunduğunu belirtmektedir.

13.	<i>Aktaş Gölü'nün köyünüze katkısı hangi alandadır?</i>	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Geçerli	Ekonomik (kaynak kullanımı, turizm).	6	50	50	50
	Ekolojik (canlı türlerini barındırması).	5	42	42	92
	Sosyal ve kültürel (örnek olarak, bu araştırma için tercih edilmesi gibi).	1	8	8	100
	Toplam	12	100	100	

Katılımcıların yarısı özellikle hayvancılık faaliyetleri için gölden ekonomik fayda sağladıklarını belirtmektedir. Kalan yarısının büyük kısmı ise gölün ekolojik katkısı üzerinde durmaktadır. Bir katılımcı ise yine ekolojik katkılarının bir sonucu olarak bölgeye gelen turistlerle yaratılan güçlü ilişkilerinden bahsetmektedir.

14. Aktaş Gölü'nü üreme ve yaşam alanı olarak kullanan canlı türlerinden haberdar mısınız? (Cevabınız hayır ise 15. soruyu cevaplamadan geçiniz.)

Katılımcıların tamamı doğal alanı paylaştıkları, Aktaş Gölü'nü üreme ve yaşam alanı olarak kullanan canlı türlerinden haberdarlıklarını belirtmektedir.

15. Bu türlerin korunması gerektiğini düşünüyor musunuz?

Bir üstteki soruya verdikleri cevaplar ile canlı türlerine ilişkin haberdarlıklarını sunan bütün katılımcılar, aynı zamanda bu canlı türlerinin korunması gerektiğini de düşünmektedirler.

16.	<i>Aktaş Gölü'nün insanlar kadar hatta daha öncelikli olarak diğer canlı türlerine ait olduğunu düşünüyor musunuz?</i>	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Geçerli	Evet.	11	92	92	92
	Hayır.	1	8	8	100
	Toplam	12	100	100	

Aktaş Gölü'nün sahip olduğu ekolojik değer ve korunması gereken canlı türlerine yaptığı ev sahipliğinin farkında olan katılımcılar, yine büyük bir çoğunlukla gölü kendilerinden önce canlı türlerine ait bir habitat olarak tanımladılar.

lamaktadırlar. Neredeyse katılımcıların tamamına yakınının soruya verdiği olumlu cevaptan, sığ bir ekolojik yaklaşımdan öte bir algıya sahip olduklarını çıkarmak mümkün ve memnuniyet vericidir.

17.	Aktaş Gölü'nün öncelikli sorunu nedir?	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Geçerli	Kirlilik baskısı.	8	67	67	67
	Kuruma tehdidi.	4	33	33	100
	Toplam	12	100	100	

Katılımcıların çoğu, Aktaş Gölü'nün öncelikle kirlilik baskısı altında olduğunu belirtmektedir. Alüvyonlarla gelen balçık ve çamur ile atık suların gölde kirlilik baskısını artırmakta olduğunu belirten katılımcıların oranı, gölde dönemsel olarak yaşanan kuruma tehdidini belirten katılımcıların iki katı kadardır. Ayrıca gölün öncelikli sorununun kirlilik olduğunu belirten katılımcılar arasında, göl kıyı kesimlerinde kalan kara alanlarında da kirlilik baskısından bahseden katılımcılar da bulunmaktadır. Ancak özellikle yakın dönemde göl sularının çekildiği ve kuruma tehdidinin de göl için ciddi bir baskı olduğu katılımcılar tarafından savunulmaktadır.

18. Aktaş Gölü nedeniyle siz, herhangi bir sorun yaşadınız mı ya da yaşıyor musunuz? (Yaşadığınız ya da yaşıyor olduğunuz sorunu lütfen kısaca yazınız.)

Katılımcılar genel itibarıyla doğrudan göl nedeniyle bir sorun yaşamadıklarını belirtmekle birlikte kaynağına gölü yerleştirebilecekleri birkaç sorundan da bahsetmektedirler. Bu sorunları kısaca şöyle sıralamak mümkündür:

- "İster istemez piknik maksatlı gelenler olabiliyor. Bu maksatlar içerisinde kaçak balıkçılık ve kuş avı faaliyetleri de gizlenebiliyor. Ancak OHAL sonrası bu sorun tamamen sona erdi."
- "Kura Nehri'ne akan ayaktan gölün taşması/çekilmesi."
- "Kereviti göle getirip en kaliteli kerevit alanını oluşturduk ancak kısıtlama ve yasaklar nedeniyle faydalanamıyoruz."
- "Kısıtlama ve yasakların esnetilmesi gerekli."
- "Göl nedeniyle alan, insan ilgisini çekiyor ancak gelenlerin niyetini bilemiyoruz. Alan suç mahalline dönsün istemiyoruz."
- "Geçmişte nadiren gölde yaşanan boğulma vakaları."

19.	<i>Sizce Aktaş Gölü nasıl değerlendirilmelidir?</i>	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Geçerli	Ekonomik katkıları artırılmalıdır (kaynak kullanımı, balıkçılık, turizme kazandırılması).	4	33	33	33
	Hassas bir ekolojik alan olarak ele alınmalıdır. (Canlı türlerinin yaşam alanı olarak değerlendirilmelidir.)	8	67	67	100
	Toplam	12	100	100	

Katılımcıların çoğu, Aktaş Gölü'nün olası ekonomik katkılarının artırılmasından daha çok, alanın hassas bir ekolojik saha olarak korunması ve değerlendirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Aktaş Gölü'nün ekonomik katkısını, daha çok kaynak kullanımı şeklinde beliren hayvancılık faaliyeti içeriğinde değerlendirmekte olan katılımcılar ise gölün ekonomik katkılarının artırılması gereği üzerinde durmaktadırlar.

20. Sınır aşan bir sulak alan olarak Aktaş Gölü'nün karşı (Gürcistan) yakasındaki halkın göl ile ilişkisi hakkında bilginiz var mıdır?

Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun karşı yakadaki Karçasi yerleşimindeki Gürcistan halkının göl ile ilişkisi hakkında gözlemledikleri tespitleri bulunmaktadır. Katılımcılar, çoğunlukla karşı yakada su ürünleri avcılığının yapıldığına dayandıkları tespitlerini kısaca şu şekilde ifade etmektedirler:

- *“Balıkçılık ve kerevitçilik yapıyorlar. K4'ten⁷ yetiştirme yöntemleri öğrendiler. İki yıldır aktifler.”*
- *“Biz seyrediyoruz, onlar teknelerle balıkçılık yapıyorlar.”*
- *“Balıkçılık ve deniz mahsülleri avcılığı devam ediyor. Kısıtlamalar ve yasaklar orada da olmalı.”*
- *“Biz ayağımızı sokamazken onlar rahatlıkla balıkçılık yapıyorlar.”*
- *“Karşı yakada da fakir bir köy var, herhangi bir yatırım yok. Hiçbir şekilde ticari olarak gölden faydalanamıyorlar.”*
- *“Karşı yakada avlanma devam ediyor, onlara değil de sadece bize mi korunaklı alan?”*

⁷ Katılımcılar için mülakat çalışmasının değerlendirme kısmında “Katılımcı 1 (K1)” gibi tanımlamalar kullanılacaktır.

21. Gölün karşı yakasındaki Gürcistan halkı ile göl kaynaklı bir ilişkiniz var mıdır? (Cevabınız hayır ise 22. soruyu cevaplamadan geçiniz.)

Katılımcıların tamamı, Karçasi halkı ile göl kaynaklı herhangi bir ilişkileri olmadığını belirtmişlerdir. Bu nedenle katılımcılara bir sonraki soru sorulmamıştır.

22. Gölün karşı yakasındaki Gürcistan halkı ile göl kaynaklı bir ilişkiniz nedir? (Lütfen kısaca yazınız.)

Katılımcıların tamamı bir üstteki soruya hayır cevabı verdikleri için bu soru, katılımcılara yönetilmemiştir.

23.	<i>Sizce gölün karşı yakasındaki gibi Türkiye kısmında da ticari balıkçılık faaliyeti serbest bırakılmalı mıdır?</i>	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Geçerli	Evet.	7	58	58	58
	Hayır.	5	42	42	100
	Toplam	12	100	100	

Katılımcıların çoğu, olası gölün yaratacağı olası bir ekonomik katkı fikrine ticari balıkçılık örneğinden yola çıkarak olumlu yaklaşmaktadır. Verilen cevaplarda, gölün karşı yakasında Gürcistan tarafında balıkçılık faaliyetinin varlığının etkili olduğunu söylemek gerektir. Ayrıca olası ekonomik katkıya rağmen çevre koruma düşüncesi ile katılımcıların yarısına yakını, bu soruya hayır cevabı vermektedir.

24.	<i>Sizce gölün karşı yakası gibi Türkiye kısmı da (Aktaş ve Çıldır Gölleri Bölgesi olarak) millî park olarak tanımlanmalı mıdır?</i>	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Geçerli	Evet.	7	58	58	58
	Hayır.	5	42	42	100
	Toplam	12	100	100	

Gölün karşı yakasına benzer şekilde, Türkiye kısmının da (Aktaş ve Çıldır Gölleri Bölgesi olarak) millî park olarak tanımlanması gibi bir öneriye, katılımcıların yarısından fazlası evet cevabı vermektedir. Hayır cevabı veren katılımcılar, cevaplarına gerekçe olarak millî park gibi bir bölge tescili durumunda, yaşam alanları ve geçim kaynakları üzerinde oluşabilecek olası sınırlamalara ilişkin endişelerini sunmaktadırlar.

25.	<i>Yaşadığınız alanın Kafkasya'da Göller Bölgesi olarak tanımlanabilecek alanın bir parçası olduğunu biliyor musunuz?</i>	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Geçerli	Evet.	7	58	58	58
	Hayır.	5	42	42	100
	Toplam	12	100	100	

Katılımcıların yarısından fazlası, yaşadıkları ve diğer türlerle paylaştıkları alana ilişkin sahip oldukları bilince benzer bir şekilde uluslararası bir göller bölgesi olarak nitelendirebilecek bir alanda yaşadıklarının farkındadır. Dolayısıyla katılımcılar, Aktaş Gölü ve çevresinin ekolojik değeri yüksek ve korunması gereken bir alan olduğu fikrini savunmaktadırlar.

4.3.2. Mülakat Çalışması

Kenarbel köyü halkı içerisinde ulaşılan katılımcılarla ayrıca derinlemesine bir mülakat çalışması yürütülmüştür. Anket soruları ile göle ilişkin algıları ölçülmeye çalışılırken mülakat çalışması ile de araştırma konusuna uygun bir şekilde daha detaylı bir şekilde fikirlerini almak hedeflenmiştir. Böylece katılımcı sayısının kısıtlılığının önüne geçilmeye de çalışılmaktadır. Zira ankette daha çok bireysel görüşlerini belirten katılımcılar, mülakatta kimi zaman hanelerinin kimi zaman köy halkının genel algılarından da söz etmekteledir. Katılımcıların paylaştıkları, "Aktaş Gölü'nün Mevcut Durumu", "Aktaş Gölü'ne Katkılar", "Aktaş Gölü'ne İlişkin Algı", "Aktaş Gölü'nün Öncelikli Sorun Alanı" ve "Aktaş Gölü'nün Geleceği" şeklinde belirlenen alt başlıklarda toparlanarak sunulmaya çalışılacaktır.

4.3.2.1. Aktaş Gölü'nün Mevcut Durumu

K1'e göre yasak olmasına rağmen "Kaçak avlanma ve balıkçılık halen devam etmektedir." K3 ise "Avcılık ve balıkçılık faaliyetleri yasak!" sözleri ile bu faaliyetlerin bugün için devam etmediğini belirtmektedir. K4 tarafından mevcut durum "15 Temmuz 2016 sonrası OHAL dönemleri ile birlikte gölde balıkçılık faaliyeti yasaklandı. Ancak yasak, son 2 yıldır etkin olarak uygulanmaktadır." şeklinde ifade edilmektedir. K5, "Askerî Bölge, Girilmez! Levhası rahatsızlık vericidir." ifadesini koruma tedbirlerinin aşırılığına vurgu yapmak amacıyla kullanmaktadır. Benzer yaklaşım, farklı katılımcılar tarafından da dile getirilmektedir. Yine K8 de "Askerî bölge olarak tanımlanması tedirginlik yaratmaktadır. Tapulu arazilerimi-

ze dahi giriş çıkış yasağı. Yalnızca biçim faaliyetlerine müsaade ediyorlar.” şeklinde benzer bir ifade kullanılmaktadır. K11 ise “Koruma tedbirlerinin abartılı olduğunu düşünmekteyim. Kesinlikle göle yaklaşmıyoruz.” ifadeleri ile rahatsızlığını dile getirmektedir. K6 ve K7 mevcut durumda “Gölü ekonomik olarak yalnızca hayvan sulaması için kullanılmaktadır.” sözleri ile göl ile ekonomik ilişkilerinin kısıtlılığını belirtmektedirler. Ayrıca geçmiş dönemlerde adaların hayvancılık amacıyla uygun kullanımına örnek sunacak bir şekilde “Geçmişte Büyükkada'nın otlarını yaz dönemlerinde biçer, kışın göl tamamen buzla kaplandığında kızaklarla köye getirirdik.” ifadelerini kullanılmaktadır. K10, “Kaz üretimi yapıyorum ve göl bize ekonomik katkı sunmaktadır, diyebilirim.” ifadesi ile mevcut durumda da gölden ekonomik faydalar sağladığını belirtmektedir. Yine K10 da diğer katılımcılar gibi, “Avlanmak, ateşli silahlar hatta göle girmek kesinlikle yasak.” sözleri ile göldeki mevcut kısıtlamalara dikkat çekmektedir. K11 “Gölün kiralandığına ve balıkçılık yapıldığına dair duyular aldım ama son 1-2 yıldır herhangi bir tekne ya da avcı görmedim.”; K12 de “15 Temmuz 2016 tarihi sonrasında OHAL Bölgesi ilanı ile özellikle son 2,5 yıldır kaçak avlanmalar da dahil gölde kesinlikle balıkçılık yapılmıyor. Bu süreçte ise Gürcistan tarafında balıkçılık faaliyeti daha da artmış durumdadır.” ifadeleri ile son yıllarda kısıtlamaların sertliğine ve etkinliğine dikkat çekmektedir. K12 ayrıca Kenarbel köyü ve Aktaş Gölü ilişkisinin mevcut durumuna nüfus ve geçim kaynakları açısından değinmektedir: “Kenarbel, göle yakın diğer köyler ile (Öncül ve Kayabeyi) benzer nüfus ve hane sayılarını sahiptir. Göç veren bir bölgede yer alıyor ve geçmiş dönemlerde büyük kentlere göç vermiş olsak da son 10-15 senedir köy göç vermemektedir. Azalan nüfus özellikle hayvancılık konusunda fırsatlar sunduğundan halkımız genelde köyde kalmayı tercih etmektedir. Göl ile de daha çok hayvan sulama konusunda ekonomik bir ilişki içindedir. Dönem dönem biriktirilen kum, kış aylarında bütünüyle donan göl yüzeyinden köye taşınmaktadır. Göl, Çıldır Gölü'nden daha geç donmakta ve daha erken çözülmemektedir. Tarım, hayvancılık, kaz yetiştiriciliği ve neredeyse her evde yapılan (bazıları ticari amaçlı) arıcılık köyün başlıca geçim kaynaklarını oluşturmaktadır. Sınır bölgesi olsa da bir sınır ticaretinden bahsetmek mümkün değildir.” Ayrıca K10 ve K12, göl çevresi ve yerleşim alanı yakınlarında literatürde varlığına pek değinilmeyen ormanlık arazilerden bahsetmektedir: “Mozret Çam Ormanı ve yabancı ormanlık alanlar yer almaktadır. Yine bölgede 10 yıllık ağaçlandırma sahaları var.”

4.3.2.2. Aktaş Gölü'ne Katkılar

K1, “Göle ek su takviyesi sağlayabilecek bir su ayağı sağlanabilir mi, diye Çıldır Belediye Başkanlığına konuyu arz ettik.” sözleri ile gölün sürdürülebilirliği adına halk tarafından sunulan katkılardan bahsetmektedir. K4, “Bölgeye gelen doğa

koruma çalışanları/hocalar vasıtası ile kuş türlerinin ne denli kıymetli olduğunu anladım. Hatta onlarla birlikte çalıştım, onlara yardımcı oldum. Gölde gönüllü olarak doğa koruma bekçisi gibi çalıştım diyebilirim.” ifadeleri ile bireysel katkılarından söz etmektedir. “Ancak pişmanım. Çünkü biri yer biri bakar! Biz bu göle kereviti getirip ve bu türün üremesini sağladık. Ancak bugün gölün önemli bir ürünü hâline gelen kereviti ve balık avcılığını biz değil Gürcistan halkı yapmaktadır.” sözleri ile de katkılarından ötürü yaşadığı pişmanlıktan bahsetmekte, gölde var ettikleri su ürünlerinden faydalanmak istediklerini vurgulamaktadır. Ayrıca “20/25 yıllık bir süre önce balık yoktu. Balıkların üremesi ve çoğalması (ki bu konuda katkılarımız olduğunu belirtmek isterim) ardından kuşlar da geldiler zaten.” ifadeleri ile üretilen su ürünleri aracılığıyla kendileri dışında kuş türleri için de bir yaşam alanı yarattıklarını belirtmektedir. K12, göldeki su ürünleri stokunun tespiti ve artırılması adına yaptığı katkılarından şu şekilde bahsetmektedir: “Trabzon’dan ekipler getirterek balık potansiyeli, stok tespitleri yaptırdık. Ticari bir balıkçılık faaliyetine girmek için kooperatif şeklinde bir yapılanma gerekli oldu. Ancak bunu da biz başaramadık maalesef. Tabii ki bu söylediklerim balıkçılığın yasak olmadığı dönemler için geçerli.”

4.3.2.3. Aktaş Gölü’ne İlişkin Algı

K2, “Göl olmazsa yaşayamayız.” sözleri ile ekonomik olarak özellikle hayvancılık faaliyetinin göle olan bağımlılığından bahsetmektedir. Yine K4, “İnsanı sevmeyen doğayı sevmek ki!” ifadesiyle göl ile insanlar arasındaki karşılıklı bir bağımlılıktan söz etmektedir. K6 tarafından “Gölün adı eskiden Hozapın olarak geçmekteydi hâlâ da köylü bu adı kullanmaktadır. ‘Pin’, yuva ‘Hoza’ da yaban demek diye biliyorum. Dolayısıyla gölün eski adı yaban hayvan yuvası gibi bir anlam taşımaktadır.” sözleri gölün, bugün yaban hayatına yaptığı konaklık görevini geçmişte de üstlendiğini düşündürmektedir. Yine K6, Aktaş Gölü’nün varlığının Kenarbel köyüne kattığı değeri “Köyümüz, Ardahan’ın en güzel köyü olarak seçilmiştir. Köyümüz eski dönemlerde de önemli bir nahiyedir. İki kez kurulmuş, viran olmuş tekrar kurulmuştur.” sözleri ile belirtmekte, göl ile birlikte Kenarbel’in yerleşim yeri olarak öneminden bahsetmektedir. K9, Kenarbel halkını göl ve habitatına ilişkin gösterdiği hassasiyetinden “15-20 yıl öncesine kadar belli dönemlerde hayvanları adalara çıkarabiliyorduk. Ama köy halkı olarak gölü kullanabildiğimiz dönemlerde de kuş türlerine ya da göle kesinlikle zarar vermedik/vermiyoruz. Hatta gelen avcılara dahi müsaade etmedik. Kaçak avlanmalara halk olarak müsaade etmedik/etmiyoruz. Köy bizim ise göl, onlarıdır!” sözleri ile bahsetmektedir. K9 ayrıca “Göl sayesinde köyün adı da duyuluyor, Kenarbel tanınıyor. Köye özellikle göl için gelen turistlerle hâlâ süren arkadaşlıklarımız var.” ifadeleri ile gölün turizme ilişkin bir

potansiyel taşıdığına ve sosyokültürel fonksiyonuna vurgu yapmaktadır. K11, "Kuşlar zaten sizinle mesafelerini kendileri ayarlıyorlar dolayısıyla yaklaşmamız, rahatsız etmemiz söz konusu değil." diyerek esasen Köy halkının kuş türleri üzerinde bir baskı oluşturmadığının altını çizmektedir. Ayrıca K11, gelecek nesillerin de bugünkü nesil gibi göl ile sağlıklı bir ilişki kurabilmeleri adına, fikirlerini "Ben bu gölde yüzmeye öğrendim, suyunu ve bazı taşlarını sabun gibi kullanırdık. Ama şimdi kızımı Aktaş Gölü'nde yüzdüremiyorum, havuza götürüyorum. Ben ve yaşıtla-rımın olduğu gibi gelecek nesillerin de göl ile bu ilişkiyi kurmaları gerektiğini düşünüyorum. Bizim gibi yetişmeleri hâlinde gölü ve ekosistemini daha iyi anlayacaklarına/tanıyacaklarına, böylece göle daha fazla değer vereceklerine inanmaktayım." sözleri ile dile getirmektedir. K12, "Korunması gereken, nesli tehlikede/tükenmekte olan türler ile bir arada yaşıyoruz." diyerek göle ilişkin hassas ekolojik alan algısının farkında olduklarını belirtmektedir.

4.3.2.4. Aktaş Gölü'nün Öncelikli Sorun Alanı

K1'e göre "Gölün kuruması öncelikli sorun olarak değerlendirilmelidir." K4 ise "Göl son dönemde neredeyse 15 metre civarında çekildi, kuraklık önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca gölün kirliliği de bir diğer sorundur. Köydeki ahırların suyu, fosseptik kaynaklı atıklar ile göl kirletilmektedir. Burası kapalı bir havza ve kirlilik kolaylıkla göldeki canlı yaşamını sona erdirebilir. Kirlilik dönemlerinde çektiğimiz ağlar yeşil çıkıyor." sözleri ile gölün öncelikli sorun alanlarını belirtmekte, literatürde de yer bulan kirlilik kaynaklı hayvan ölümlerine vurgu yapmaktadır. K5, gölün öncelikli sorun alanını "Göldeki kirlilikten hayvanlarımız da balıklar hatta balıkları tüketen kuş türleri de etkilenmektedir. Kıyıya vuran kuş ölümlerine rastladığımı belirtmek isterim." ifadeleri ile kirlilik baskısı olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla göldeki kirlilikten hem gölün kendisinin hem ekonomik olarak hayvan kayıpları ile insanların hem de göl ekosisteminin etkilendiğinin üzerinde durulmaktadır. Ayrıca son dönemde kuruma tehdidinin de göl için önemli bir baskı olduğunu "Son bir yılda göl suları iyice çekildi ve kuraklık da göl adına önemli bir sorundur diyebilirim." sözleri ile belirtmektedir. K5 ayrıca "Aktaş Sınır Kapısı'nın açılması da bunda etkilidir diye düşünüyorum." ifadesi ile sınır kapısını göl için diğer bir kirlilik yükü olarak nitelendirmektedir. K6, göldeki sorunları "Gölün öncelikli sorunlarından biri kuraklık ile ortaya çıkan suyun çekilmesidir. Bir diğer sorun özellikle hayvansal atıklar ile gölün kirletilmesidir." şeklinde belirtmektedir. K8 diğer katılımcılardan farklı olarak "Gölde kirliliğin önemli bir sorun olduğunu düşünmüyorum." ifadesi ile kirliliği bir baskı olarak değerlendirmemektedir. Yine K8 tarafından olası taşkın dönemleri de "Gölde suyun fazla olduğu dönemlerde taşkınlar söz konusu değil zira fazla su Kura Nehri'ne bağlı su

ayağından boşalmaktadır.” ifadesi ile baskı unsuru olarak ele alınmamaktadır. K9 ise “Kuraklık dönemlerinde suda azalmalar oluyor ancak bunun çözümünün zor olduğunu, insan eli ile çözülebileceğini düşünmüyorum. Dolayısıyla çözülebilecek ve ivedilikle ele alınması gereken sorun, kirliliktir diyebilirim. Göl dibinin yaklaşık 1 metre civarında balçıkla kaplı olduğunu biliyoruz. Bunun kirlilik yarattığını düşünüyorum.” ifadeleri ile gölün öncelikli sorunu olarak kirliliği değerlendirmektedir. K11, “Gölün öncelikli sorunu, bence kuraklık olarak değerlendirilmelidir. Ancak göldeki kirlilik ve gölün yosunlarla kaplanması da zaman zaman hayvanlarımıza dahi zarar verecek boyutlara ulaşabiliyor.” sözleri ile hem kuruma tehdidinde hem de kirlilik baskısına dikkat çekmektedir. K12 ise özellikle göle dönük kirlilik baskısı üzerinde durmaktadır: “Son dönemde göl suyunun sodalı karakterinin değiştiğini düşünmekteyim. Taşlarını sabun olarak kullanabildiğimiz hatta daha eskiden suyunu içilebilir bir nitelikte olduğunu duyduğumuz göl suları bugün kirlilik tehdidi ile karşı karşıyadır. Fosseptikler, evsel atıklar da kirleticiler ancak en önemli kirletici göl kenarında toplanan hayvanlar nedeniyle oluşan hayvan dışkılarıdır, diyebilirim. Göle yakın evlerden de mutfak ve lavabo atık sularının kirlilik yükünü artırdığını düşünüyorum. Aktaş sınır kapısının yaratacağı yük, özellikle Türkgözü ve Sarp sınır kapılarındaki yoğun trafik buraya yansıtıldığında artacaktır, diye düşünüyorum. Balçık kaynaklı kirlilik de önemli bir sorun, belli dönemlerde suyun rengi maviden yeşile dönmekte ve suyu içen hayvanlarda ölümler bile yaşanmaktadır. Bugün hayvan kullanımına uygun karakterdeki göl suyunun gelecekte kullanılamaz hâle gelmesi, yok olması endişe yaratmaktadır.” K12 ayrıca kuş türlerinin üreme ve yaşam alanı, göç yollarındaki bir konak olarak göldeki türlere ilişkin bir baskı oluşturulmaması maksadı ile “Tedbir olarak sınır kapısı ana yolu üzerinde gürültü kirliliğinin önüne geçmek amacıyla ses kırıcılar yapılmıştır.” ifadelerini kullanmaktadır.

4.3.2.5. Aktaş Gölü'nün Geleceği

K1, gölün geleceğine dair fikrini “Gölün değerlendirilmesi konusunda kerevit ve balık avlanmasına süreli de olsa müsaade edilmesi gerektiğini düşünmekteyim. Ayrıca bu durumun türlerin çoğalması ve tükenmesi konusunda ekolojik dengeye katkı sunabileceğini düşünmekteyim.” sözleri ile ifade etmektedir. K2 ise “Gölün değerlendirilmesi konusunda kerevit ve balık avlanmasına süreli de olsa müsaade edilmesi gerektiğini düşünmekteyim. En azından köy halkının ihtiyacını giderecek düzeyde avlanmaya izin verilmelidir.” fikrine sahiptir. Ayrıca K2, “Millî park olursa burada yaşamamız zorlaşabilir. Bölge, önemli bir doğa alanı olduğu kadar bizim de yaşam alanımızı oluşturmaktadır.” sözleri ile gölün canlı türleri kadar Kenarbel halkı için de önemli ve gerekli olduğunun altını çizmektedir. K3, “Göl ve bölgenin turizmde değerlendirilmesi, sahip olduğu iklim şartları nedeniyle zor olur, diye düşün-

mekteyim." ifadeleri ile bölge için turizmin gelişme potansiyelinin zorluğuna vurgu yapmaktadır. Ayrıca "Eğer çevre/doğa koruma sağlanırsa zaten turizm kendiliğinden gelecektir. Bölge, koruma gerçekleşirse aynı zamanda bu potansiyele sahiptir." sözleriyle olası gelişme potansiyeli için turizmin bir araç olarak ele alınması yerine, doğa koruma düşüncesinin geliştirilmesinin turizmin gelişmesi sonucuna da katkı vereceğini anlatmak istemektedir. K3, "İsrail sazanı göldeki istilacı türlerden biridir." ve K4, "İsrail sazanı gibi istilacı bir türden bahsetmek gerek." ifadeleri ile göldeki habitatta su ürünleri arasındaki dengesizliklerine vurgu yapmaktadırlar. Yine K4 bu konuya ilişkin olarak "Ayrıca balıkçılık ile besin zinciri bağlamında ekolojik dengenin sağlanacağını düşünmekteyim." fikrini savunmaktadır. Mevcut durumda "Göl hayvan sulaması ve arada nadiren de olsa balıkçılık kaynaklı kısıtlı bir ekonomik faydaya sahiptir." diyen K4, "Gölün korunması tabii ki önemli ve gereklidir ancak kaç yaparken göz çıkarmasınlar, demek istiyorum. Askerî bölge olarak değerlendirilmesi de gölün ekonomik kullanımının önüne geçmektedir." sözleri ile de gölün ekonomik olarak değerlendirilmesinin üzerinde durmaktadır. K5, gölün ekonomik potansiyeline ilişkin "Eğer göl, ticari balıkçılık için yeterli bir kapasiteye sahipse değerlendirilmesi gerektiğini söyleyebilirim ancak yeterli kapasiteye sahip olmadığını, ayrıca köylünün kendi besin ihtiyacı doğrultusunda balıkçılık faaliyetine izin verilmesinin daha yerinde olacağını düşünmekteyim." şeklinde fikrini belirtmektedir. Göldeki balık popülasyonuna ilişkin olarak K6, "Gölde eskiden balık yoktu ve sanıyorum sodalı suları canlı yaşamını müsaade etmiyordu. Biz genç iken deterjana benzer temizleyici özellikleri taşıdığından suyu kullanırdık. 1989 Depremi'nden⁸ sonra gölde balıklar üremeye başladı." ifadelerini kullanmaktadır. K6 ayrıca "Gürcistan tarafında Ahulkelek pazarında Aktaş Gölü'ndeki balıkların satıldığını gördüm. Ama bizim burada göle girmek dahi yasak." ifadeleri ile hem mevcut durumdaki kısıtlamalardan rahatsızlığını dile getirmekte hem de gölün karşı yakasında göl kaynaklı su ürünleri ticareti potansiyeline dikkat çekmektedir. K9 ise "Tarımsal sulama amacıyla göl sularını, sodalı olduğundan kullanamıyoruz. Eğer göl ekonomik olarak kullanılacaksa da köy halkının önceliği olması gerektiğini düşünüyorum. K4, kerevitin aşısını yaptı meyvesini yiyemedi tabiri caizse." sözleri ile olası ticaret potansiyelden öncelikle Kenarbel halkının faydalanması fikrini belirtmektedir. K11 de gölün geleceğine ilişkin bir diğer ekonomik değere daha dikkat çekmektedir: "Gölde bulunan kil tabakasını çocukluğumuzda ayaklarımıza sürerdik ve hâlâ bu kilin ticari bir ürün olarak değerlendirilecek bir potansiyel taşıdığını söyleyebilirim. Özellikle incelenmesi ve değerlendirilmesini talep ediyorum." Gölün ve Kenarbel'in geleceğine dair K12 tarafından da şu değerlendirmeler

⁸ 07.12.1988 tarihinde Akyaka/Kars ve Ermenistan merkezli 6,9 şiddetindeki depremden bahsetmektedir. Depreme ilişkin bilgiler için bk. <http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/2/deprem-bilgileri/buyuk-depremler/>.

yapılmaktadır: “Turizm için gerekli ortamın var olmadığından hareketle alanımız için bir gelecek vadettiğini düşünmüyorum. Turizm yatırımları için öncelikle altyapısı oluşturulmalıdır. Millî park konusunda ise çekincemiz, ekonomik faaliyetlerimizi kısıtlayacağı endişesidir. Hayvancılık konusunda göl ile net olarak bir ekonomik ilişkimiz var ve bozulmasını istemeyiz.”

Genel olarak katılımcıların hem ekolojik hem de ekonomik ilişkiler içerisinde buldukları göl için çevresel koruma düşüncesine daha yakın bilinç ve eylemlere sahip olduklarını söylemek mümkündür. Göle zarar verebilecek ekonomik faaliyetlere mesafeli yaklaşan ve gölün ekolojik olarak korunmasını tercih eden katılımcılar, bununla birlikte koruma tedbirlerinin köyün ekonomisine ve yaşantısına zarar verecek düzeyde olmaması gerektiğini belirtmekte yer yer koruma çalışmalarının yoğunluğundan rahatsız olduklarını dile getirmektedirler.

MAXQDA nitel veri analizi programı sürüm 11 ile mülakatlarla elde edilen verilerin frekans değerleri doğrultusunda en sık kullanılan sözcükler belirlenmiştir. Sözcük frekansları belirlenmeden önce yine program vasıtasıyla bir kavram sözlüğü oluşturulmuştur. Kavram sözlüğüne alınan ve katılımcılar tarafından en sık kullanılan sözcükler, Tablo 4’te sunulmaktadır.

Tablo 4. Sözcük Frekansları

	Sözcük	Frekans
1	Göl	57
2	Ekoloji/Doğa (Su, Kuş, Balık vb.)	23
3	İzin/Sınırlama	13
4	Hayvancılık	12
5	Balıkçılık	11
6	Kirlilik/ Atıklar	10
7	Köy	10
8	Güvenlik/Yasak	9
9	Ekonomi	8
10	Kuraklık	5
11	Koruma	5
12	Ticaret	4
13	Gürcistan	3
14	Göç	3
15	Kerevit	2

Kaynak: Tablo, yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcılar tarafından en sık kullanılan sözcükler, başta göl olmak üzere özellikle gölün ekolojik önemine vurgu yaptıkları *ekoloji/doğa* sözcükleridir. Ardından *izin/sınırlama* sözcükleri ile mevcut durumda koruma tedbirlerinden sıklıkla bahseden katılımcılardan bazıları mevcut durumdan şikâyetlerini de dile getirmektelerdir. Yine sıklıkla kullanılan *hayvancılık* ve *balıkçılık* sözcükleri ile göl ile girilen/girişilmesi hedeflenen ekonomik ilişkilerden bahsedilmektedir.

5. AKTAŞ GÖLÜ'NÜN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNE İLİŞKİN ÖNERİLER

Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Millî Parklar Genel Müdürlüğü tarafından hazırlatılan Aktaş Gölü Sulak Alan Yönetim Planı Projesi (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2014) üzerine öneriler sunan Arslan (2019), yönetim planı kapsamında 1 ideal hedef, 6 uygulama hedefi ve 24 faaliyet belirlendiğini bildirmektedir. Arslan, katılımcı bir yaklaşımla belirlenen ideal hedefin; sınır ötesi iş birliğiyle yönetilen, ak ve tepeli pelikanlarıyla tanınan Aktaş Gölü olarak belirlendiğini rapor etmektedir (Ünal, 2019, s. 65). Bu itibarla hassas ekolojik bir alan olarak tanımlanan göl ve göl habitatına ilişkin Kenarbel köyünden araştırmaya katılanların da benzer hassasiyetlere sahip olduğu belirtilmelidir.

Tutar vd. (2013) Aktaş Gölü'nü kuş türleri ve balıkların yaşam alanı olması ve potansiyel su sporları alanı olması nedeniyle turizmde öne çıkan değer olarak tanımlamaktadır. Katılımcılar tarafından daha çok turizm potansiyelinin altyapı eksiklikleri nedeniyle güç olduğu belirtilse de gölün sürdürülebilir kılınması ile turizme ilişkin bir değer olduğu da kabul edilmektedir. Kırpık'ın (2018; 2019, s. 44) da belirttiği gibi göl kıyısında bulunan ve Türkiye sınırlarında yer alan askeri güvenlik bölgesinin canlı türleri için çok önemli bir üreme alanı olması nedeniyle bölgenin mutlak koruma bölgesi olarak ilan edilmesi önerisi, katılımcılar arasında da kabul görmektedir. Öncelikle göl ve çevresinin ekolojik bir değer olarak korunması üzerinde duran katılımcılar, ayrıca ekolojik ve sınır koruma tedbirlerinin yer yer köy halkının yaşamını güçleştirici olduğunu da vurgulamaktadırlar.

Aktaş Gölü Türkiye-Gürcistan sınırında yer alan sınır aşan bir sulak alanıdır. Türkiye sınırlarında kalan kısmında ticari balıkçılık faaliyetleri yasaklanmış olan gölün, Gürcistan sınırlarında kalan kısmında ise ticari balıkçılık faaliyetleri devam etmektedir (Ünal, 2019, s. 65). Arnavutluk, Makedonya ve Yunanistan sınırlarında yer alan Prespa Gölü için geliştirilmiş sınır ötesi balık-

çılık yönetimi planı gibi bir plan dâhilinde Aktaş Gölü'nün değerlendirilmesi gerekmektedir (Spirkovski vd., 2012). Alan araştırmasının verileri de katılımcıların yarısına yakınının Aktaş Gölü'nün Türkiye sınırlarında kalan kısmında ticari balıkçılık faaliyetlerine izin verilmesini talep ettiklerini göstermektedir. Aktaş Gölü'nün sınır aşan bir sulak alan olması nedeniyle göldeki faaliyetlerin bir bütün olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Aktaş Gölü ve göl çevresindeki fauna ve floranın ortaklaşa belirlenerek kayıt altına alınması, göle aşılana egzotik ve istilacı türler ile mücadele edilmesi, avcılık rejiminin düzenlenmesi, gölün yönetimi ve su seviyesinin belirlenmesi çalışmalarının Türkiye ve Gürcistan'dan uzmanların birlikteliğiyle hazırlanması gölün sürdürülebilirliği açısından son derece önemlidir (Kırpık vd., 2019, s. 94).

Aktaş Gölü'nden Kura Nehri'ne doğru DSİ tarafından açıldığı tahmin edilen tahliye kanalı oldukça derin olduğundan su seviyesinin düşmesine neden olabilmektedir. Yerel halk tarafından su ayağı olarak tanımlanan tahliye kanalının yalnızca taşkın tehlikesi olduğu zamanlarda aktifleştirilmesi, diğer zamanlar kapatılması gölün su seviyesinin sürdürülebilirliğini sağlayacaktır (Kırpık, 2019, s. 43). Bu konu, özellikle katılımcıların da son yıllarda gölde önemli bir sorun alanı olarak değerlendirdikleri kuruma tehdidi riskinin önüne geçme adına çok önemli ve ivedilikle değerlendirilmesi gereken bir konudur. Ayrıca yerel halkın beklentilerinin, Ardahan Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'nün (2020, s. 86) Aktaş Gölü sulak alanının koruma bölgesi tespiti ve yönetim planının oluşturulması için yapacağı durum tespiti çalışmalarında da dikkate alınması gerekmektedir.

Onmuş (2019, s. 59-60), Aktaş Gölü ile ilgili çözülmesi gereken akut sorunları ve çözüm önerilerini şu şekilde sıralamaktadır:

- 1) *“Göldeki adalar üzerinde her türlü insan faaliyetleri (ot kesimi vs.) yasaklanmalı ve hayvan otlatılmasına izin verilmemelidir.*
- 2) *Adalar kesinlikle herhangi bir amaçla dahi olsa kiralanmamalıdır.*
- 3) *Pelikanların üreme sezonu dışında gölde balıkçılık faaliyetlerine izin verilebilir. Ancak 15 Nisan ile 15 Temmuz arasında balıkçılık faaliyetleri yapılmamalıdır.*
- 4) *Aktaş Gölü'nün kirliliği temelde hayvancılığa ve/veya tarımsal ve hayvancılık amaçlı kimyasal gübre kullanımı olup gölün sediman ve organik atık madde ile dolması engellenmelidir.*
- 5) *Türkiye-Gürcistan sınır kapısının açılmasına bağlı artan trafik ve binalardan kaynaklanan hava kirliliği, potansiyel olarak su kirliliği riski vardır. Yol ve sınır kapısının gölü kirletmesine kesinlikle müsaade edilmemelidir.*
- 6) *Gölün Gürcistan tarafında avcılık tehdidi vardır. Hatta bu avcılar zaman zaman sınırı kaçarak geçerek gölün Türkiye tarafında avlandığı gözlenmiştir.*

- 7) 1990'larda geriye kalan birkaç çiftten üreyerek günümüzde ulaşarak var olan tepeli pelikan popülasyonu aslında genetik açıdan aynı aileden oluş bir aile görünümündedir. Genetik çeşitliliğin olmaması nedeniyle tüm pelikan yavruları, hastalıklar gibi tehlikelere karşı çok savunmasızlardır. Bu nedenle bu pelikan çiftlerinin kesinlikle korunması gerekmektedir.
- 8) Aktaş Gölü çevresinde potansiyel yeni elektrik hatlarının yapılması riski önemli bir sorundur. Elektrik hatları tepeli pelikanlar için çok ciddi bir risk olup Aktaş Gölü ve Çıldır Gölü çevresine ve bu göllerin Aras Nehri'ne bağlantılı bölgelerine yüksek gerilim hatları kesinlikle yapılmamalıdır. Orta ve alçak gerilim hatları ise sadece uzman kişilerin görüşü alınarak yapılabilir.
- 9) Aktaş Gölü'nde üreyen tepeli pelikanların özellikle İran ve kısmen Ermenistan'da avlanması bir sorun oluşturmaktadır. Pelikanların popülasyonunun korunması için bu ülkeler ile iş birliği yapılmalıdır.
- 10) Aktaş Gölü Gürcistan ile Türkiye arasında ortak bir göl olup burada sözü edilen tüm sorunlar ve çözüm önerileri Gürcistan için de geçerlidir. Bu nedenle gölün korunması için Gürcistan ile Türkiye arasında gölün yönetimi üzerine ortaklaşa çalışma ortamı yaratılmalıdır.
- 11) Aktaş ve Çıldır Gölü ile ilgili olarak herhangi bir yönetim uygulaması kararı alınmadan önce bu göller konusunda çalışmalar yapmış uzman akademisyenlerle bağlantıya geçilmesi görüşlerinin alınması hassasiyetle önerilmektedir.
- 12) Pelikanları tanıtan broşür ve benzeri tanıtıcı çalışmalar yapılmalıdır."

2019 yılında düzenlenen Aktaş Gölü Çalıştayının Sonuç Bildirgesi'nde ise gölün sürdürülebilirliği adına benzer öneriler sunulmaktadır (Onmuş ve Kük-
rer, 2019, s. 95):

- 1) "Aktaş Gölü'nü izlemek için Türkiye ve Gürcistan ortak bir izleme projesi hazırlanmalı ve uygulanmalıdır. Aşağıda belirlenen unsurlar izlenmelidir:
 - a) Balıkçılık verileri
 - b) Kuş verileri
 - c) Göl verileri, hidrolojik ve mikrobiyolojik veriler
 - d) Derinlik dağılımı verileri
 - e) İklim izlenmesi ve gelecek iklim tahmini
 - f) Kirlilik
 - g) Genetik çeşitlilik
 - h) Amfibiler
 - i) Sürüngenler
 - j) Memeliler
 - k) Flora
 - l) Omurgasızlar
 - m) Plaktonlar
 - n) Göl tabanı omurgasızları
 - o) Yerel halkın sosyoekonomik durumunun analizi
- 2) Bu izlemenin yapılabilmesi için iki ülke arasında bir ikili anlaşma geliştirilmeli ve imzalanmalıdır.
- 3) İki ülke arasında "sınırı aşan" uluslararası bir proje geliştirilmelidir.

- 4) *Ekoturizmin geliştirilmelidir.*
- 5) *Finansal kaynak araştırılmalı ve oluşturulmalıdır.*
- 6) *Dünya Biyoçeşitlilik Günü'nde Ardahan'da bir aktivite ve çalıştay yapılmalıdır."*

SONUÇ

Aktaş Gölü'ne kıyısı bulunan Türkiye sınırlarındaki tek yerleşim yeri olarak Kenarbel köyü yerel halkının göle ilişkin algısının araştırıldığı çalışma ile özellikle yerel halkın göle ilişkin hassas ekolojik alan algısına sahip olduğu, alanın ulusal önemi haiz bir sulak alan olarak koruma altında olduğundan haberdar oldukları, tehlike altındaki türler dâhil göl habitatına ve yaşam alanlarına saygılı davrandıkları anlaşılmaktadır. Gölü, kendileri kadar hatta daha öncelikli bir şekilde türlerin özellikle de türü tehlikede olan su kuşlarının yaşam alanı olarak değerlendirdikleri farklı katılımcılar tarafından tekrar edilmektedir.

Katılımcılar göl ile ekonomik olarak hayvancılık kaynaklı ilişkilerinin altını çizerken, gölün sahip olduğu farklı ekonomik potansiyellerin de değerlendirilmesinden yana tavır almaktadırlar. Ancak katılımcıların çoğunun önceliği, Aktaş Gölü'nün hassas ekolojik alan olarak korunmasıdır. Gölün karşı yakasında gölden ekonomik olarak balıkçılık ve turizm kaynaklı faydalanmalardan haberdar olmakla birlikte ekonomik bir su ürünleri stokuna sahip olmadığı fikrinden yola çıkarak balıkçılığa, alanın ekolojik dengesine zarar vereceği fikrinden yola çıkarak da alanın turizme açılmasına karşı bir tavır sergilemektedirler. Koruma ile birlikte gerçekleştirilecek ekonomik potansiyel değerlendirmelerine açık olduklarını belirtmektedirler. Kenarbel dışında insan etkisine açık olmayan gölde hayvancılık kaynaklı ekonomik faydalanmayı yeterli görmektedirler. Gölü paylaştıkları canlı türleri ile birlikte gölden kısıtlı da olsa faydalanarak ve canlı türlerinin yaşamlarına saygı göstererek birlikte yaşamlarının olanaklı olduğunu savunmaktadırlar. Bazı katılımcılar, birlikte saygılı bir yaşamın kısıtlama ve yasaklamalardan önce de zaten mümkün olabildiğini, yasaklamaların çoğunca türleri korurken köy yaşantısı üzerinde olumsuz etkiler yarattığını vurgulamaktadırlar. Göl aynı zamanda sınır aşan bir sulak alan olduğu için askerî güvenlik ve koruma tedbirlerine de konu olmaktadır. Bazı katılımcılar özellikle askerî tedbirlerin köy gündelik yaşantısını etkilediğinin üzerinde durmakta, yoğun bir şekilde uygulanan sınırlamaların, kendilerinin göl ile ilişkili geliştirdikleri güçlü bağın gelecek nesillere aktarılmasının önüne geçeceğinden endişe etmektedirler.

Katılımcılar; Aktaş Gölü'nü gelecekte ekolojik önceliklere uygun diğer türlerle birlikte yaşadıkları, göl ile ilişki kurabildikleri, kuş türleri başta olmak

üzere göl ekosistemine zarar vermedikleri ve özellikle askeri güvenlik tedbirlerinin hafifletildiği bir sulak alan olarak hayal etmektedirler. Gölün hayvancılık kaynaklı ekonomik girdileri ile esasen yetinmekle beraber karşı yakadaki balıkçılık faaliyetlerine rağmen kendilerinin balıkçılık faaliyetlerinin sınırlandırılmasına tepki göstermektedirler. Buradaki balıkçılık faaliyetleri ile kastedilen ticari bir faaliyetten daha çok yerel halkın ihtiyacının giderilmesine dönük bir yaklaşım içermektedir. Yine katılımcılar, yukarıdaki önerilerde de geçen şekliyle balıkçılık faaliyetlerinin kısa ve belirli sürelerle yapılmasından yana tavır sergilemektedirler. Ayrıca balıkçılık faaliyetine dönük olumlu yaklaşım, özelde karşı yakadaki faaliyetler kaynaklı bir serzeniş olarak da değerlendirilmektedir.

Kendilerini gölün varlığını tehdit eder bir pozisyondan daha çok gölün sürdürülebilirliğinin garantisi olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunan katılımcılar, çevre koruma bilincinin ancak göl ve türlerin farkında olarak gelişebileceğinin altını çizmektedirler. Özellikle sınır korumaya ilişkin yasaklarla yerel halkın göl ile ilişkilerinin sınırlandırılmasının, çevre değerinin varlığına ilişkin farkındalığı dahi azalttığını belirtmektedirler. Göl ile zaten kısıtlı bir ilişki içerisinde bulunmanın yanı sıra gölü de canlı türlerini de önemseyen katılımcılar, göl için bir baskı öznesi olarak tanımlanmak yerine sahip oldukları çevre koruma bilinci ile göl ekosisteminin sürdürülebilirliğine katkı sunma eyleminin öznesi olarak tanımlanmak istemektedirler.

Aktaş Gölü sınır aşan ve Türkiye için ulusal önemi haiz bir sulak alandır. Göl, karşı yakasında aynı zamanda bir millî parkın içerisinde yer almaktadır. Dolayısıyla gölün uluslararası bir bakış açısı ve iş birlikleri ile, Avrupa Birliği Çevre Müktesebatı'na uyum çerçevesinde Su Çerçeve Direktifi'nden Türkiye'de su yönetimine dâhil edilmiş bütünleşik bir yaklaşım modeli ile (entegre havza yönetimi) yönetilmesi, gerekli ve doğru bir adım olacaktır. Bu yaklaşım ile aynı kaynağı paylaşan hem farklı uluslara mensup insanlar hem de farklı canlı türleri arasında birbirlerinin hak ve yaşamlarına saygılı olacakları bir model gerçekleştirilebilecektir. Araştırmaya katılan Kenarbel köyü sakinlerinin de belirttiği gibi böylece insan ve diğer türlerin birbirleri ile var olabildikleri, birlikte yaşayabildikleri bir alan var edilecektir. İlişki içinde buldukları gölün ve göl ekosistemin devamının, kendi yaşamlarının devamı manasına geldiği bilinci ile gelecek nesiller için de son derece kıymetli olan çevre değerinin sürdürülebilirliği sağlanacaktır.

Çalışmanın gelecekte, evrenin temsiliyetini güçlendirecek bir örneklem katılımı ile hem Türkiye sınırlarındaki alan olan Kenarbel köyünde hem de gölü paylaşan diğer ülke olarak Gürcistan sınırlarında kalan Karçasi yerleşiminde yapılacak bir çalışma ile geliştirilmesi hedeflenmektedir.

KAYNAKÇA

- Ardahan Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, (2020), *Ardahan İli 2019 Yılı Çevre Durum Raporu*, Ardahan.
- Arı, Y. (2006), "Ramsar Sözleşmesi'nin Doğa Koruma Yaklaşımına Eleştirel Bir Bakış", *Doğu Coğrafya Dergisi*, 11 (15), s. 275-302.
- Arı, Y., Derinöz, B. (2011), Bir Sulak Alan Nasıl Yönetilmez? Kültürel Ekolojik Perspektif ile Marmara Gölü (Manisa) Örneği, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 9 (1), s. 41-60.
- Arslan, Ö. (2019), Aktaş Gölü Yönetim Planı Üzerine Öneriler, *Aktaş Gölü Çalıştayı Bildiri Özetleri Kitapçığı*, 27 Eylül 2019, Ardahan.
- Coşkun, B., Ak, D., Pank Yıldırım, Ç. (2018), Mevzuatta Son Dönemlerde Meydana Gelen Gelişmeler Bağlamında Çevresel Açından Korunan Alan Yönetiminin Değerlendirilmesi, *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10: 4, s. 29-44.
- Çölaşan, H. (2004). *Buzlar Çözülünce Belgesel Afişi*, Erişim adresi: <http://www.kenarbelinsesi.com/?pnun=70&pt=Bas%C4%B1nda+K%C3%B6y%C3%BCm%C3%BCz>
- de Groot, R., Stuij, M., Finlayson, M., Davidson, N. (2006). *Valuing Wetlands: Guidance for Valuing the Benefits Derived from Wetland Ecosystem Services*, Ramsar Technical Report No. 3, CBD Technical Series No. 27, Canada: Secretariat of the Convention on Biological Diversity.
- Demircan, S. (2000), "Tarih Boyunca Sulak Alanlar", *Türkiye'de Çevrenin ve Çevre Korumanın Tarihi Sempozyumu*, s. 108-118, İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını.
- DİE (2000), *1980, 1990 ve 2000 Genel Nüfus Sayımı İstatistikleri*.
- Doğanay, H., Zaman, S. (2006) *Aktaş Gölü ve Yakın Çevresinin Coğrafyası*, *Türk Coğrafya Dergisi*, 46, s. 23-39.
- Eken, G., Bozdoğan, M., İsfendiyaroğlu, S., Kılıç, D. T., Lise, Y. (2006), *Türkiye'nin Önemli Doğa Alanları*, 2. Cilt, Ankara, Doğa Derneği.
- Foster, J. B., (2002), *Savunmasız Gezegen: Çevrenin Kısa Ekonomik Tarihi*, (H. Ünder, Çev.), Ankara, EPOS Yayınları.
- Görmez, K. (1997) *Çevre Sorunları ve Türkiye*, 2. Basım, No. 45, Ankara, Gazi Kitabevi Yayınları.
- Japoshvili, B., Shubitidze, Z., Edisherashvili, T., Mumladze, L. (2019), "Present Condition of Kart-sakhi (Aktaş) Lake", O. Onmuş ve S. Kükrer (Ed.), *Aktaş Gölü Biyoçeşitliliğin Korunması ve Sürdürülebilir Gelişme Çalıştayı, Tam Metin Bildiri Kitabı*, s. 91-92, Ardahan.
- Keleş, R. (2015). *100 Soruda Çevre, Çevre Sorunları ve Çevre Politikası*, Genişletilmiş 2. Baskı, İzmir, Yakın Kitabevi.
- Kırpık, M. A. (2018), "Aygır, Çıldır ve Aktaş Göllerinde Tespit Edilen Egzotik ve İstilacı Türler", *Kafkas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 11 (2), s. 65-68.
- Kırpık, M. A., Altunoğlu, M. K., Tanrıku, D. (2019). Aktaş (Ardahan) Gölü ve çevresinin faunistik yapısı, *Kafkas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 12 (2), s. 89-95.
- Kırpık, M. A. (2019). *Ardahan İli Aktaş Gölü'nün Faunistik Yapısı*, O. Onmuş ve S. Kükrer (Ed.), *Aktaş Gölü Biyoçeşitliliğin Korunması ve Sürdürülebilir Gelişme Çalıştayı, Tam Metin Bildiri Kitabı*, s. 41-45, Ardahan.
- Magnin, G., Yazar, M. (1997), *Important Bird Areas in Turkey*, İstanbul, Doğal Hayatı Koruma Derneği.

- Onmuş, O. (2019), *Aktaş Gölü Kuşları ve Ekoturizm Açısından Önemi*, O. Onmuş ve S. Kükrer (Ed.), Aktaş Gölü Biyoçeşitliliğin Korunması ve Sürdürülebilir Gelişme Çalıştayı, *Tam Metin Bildiri Kitabı*, s. 47-61, Ardahan.
- Onmuş, O., Kükrer, S. (2019), "Aktaş Gölü Çalıştayı Sonuç Bildirgesi", O. Onmuş ve S. Kükrer (Ed.), Aktaş Gölü Biyoçeşitliliğin Korunması ve Sürdürülebilir Gelişme Çalıştayı, *Tam Metin Bildiri Kitabı*, s. 95-96, Ardahan.
- Orman ve Su İşleri Bakanlığı (2014). Doğa Koruma ve Millî Parklar Genel Müdürlüğü, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, *Aktaş Gölü Sulak Alan Yönetim Planı Projesi Aktaş Gölü Sulak Alan Alt Havzaları Biyolojik Çeşitlilik Alt Projesi*, Ankara, Ak-tel Mühendislik Eğt. Tur. Gd. San. Tic. Ltd. Şti.
- Orman ve Su İşleri Bakanlığı, (2017). *Göller ve Sulak Alanlar Eylem Planı 2017- 2023*, Ankara, Su Yönetimi Genel Müdürlüğü.
- Ortaç, O. (2019). Aktaş Gölü Kuşları ve Turizm Açısından Önemi, *Aktaş Gölü Çalıştayı Bildiri Özetleri Kitapçığı*, 27 Eylül 2019, Ardahan.
- Özbay, K., Kılınç, S. (2008), Limnological Studies on the Transboundary Turkish Soda Lake, *Fresenius Environmental Bulletin*, 17, 6.
- Sezerel, H. ve Kaymaz, C. (2019), "Is Sustainable Tourism a Leverage for Economic Development?", B. Christiansen, I. Sysoeva, A. Udovikina ve A. Ketova (Ed.), *Emerging Economic Models for Global Sustainability and Social Development*, s. 46-64. USA: IGI Global.
- Spiroski Z., Talevski, T., Ilik-Boeva, D., Kostov, V., Ekerem, K., Palluqi, A., Stojanoski, S., Valjonaskasaraviloska, E., Beli, E., Kostov, V., Kostovski, G., Stafilov, T., Andonosvka, K. B. (2012), *Transboundary Fish and Fisheries Management Plan for the Prespa Lakes Basin. Integrated Ecosystem Management in the Prespa Lake Basin*, UNDGGEF, Technical Report.
- SÜMAE, (2013). Trabzon Su Ürünleri Merkez Araştırma Enstitüsü, Gıda Tarım Hayvancılık Bakanlığı, *Rapor 12.04.2103 BAL-2013/17*, 3.
- Şimşek, O. (2019), "Çıldır ve Aktaş Gölleri Havzasında Bazı Coğrafi Gözlemler", *Belgü - Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4: 103-127.
- Tarım ve Orman Bakanlığı, (2020a), *Sulak Alanlar*, Erişim adresi: <https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP/Belgeler/Korunan%20Alanlar%20Listesi/5-SULAK%20ALANLAR.pdf>
- Tarım ve Orman Bakanlığı, (2020b). *Ulusal Öne Hız Sulak Alanlar*, Erişim adresi: <https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP/Belgeler/dkmp/resmiiistatistikler/korunanalanistatistikleri/2019/istatistikitablolar/ulusalonemehaizsulakalan.xls>
- Tsiklauri, K. (2019), "Management of Javakheti Protected Areas and Situation in Kartsakhi (Aktaş) Lake", O. Onmuş ve S. Kükrer (Ed.), Aktaş Gölü Biyoçeşitliliğin Korunması ve Sürdürülebilir Gelişme Çalıştayı, *Tam Metin Bildiri Kitabı*, s. 83-89, Ardahan.
- Tutar, H., Elyıldırım, G., Sever, M. F., Sarışen, M. (2013), *Ardahan'ın Sosyoekonomik Durumu ve Uygun Yatırım Alanları*, T.C. Serhat Kalkınma Ajansı Yayını.
- TÜİK (2020). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları; 2010, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019*, Erişim adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>
- Ünal, V. (2019), "Aktaş Gölü'nde Sürdürülebilir Balıkçılık ve Sınır Ötesi Balıkçılık Yönetimi Modeli Geliştirilmesi", O. Onmuş ve S. Kükrer (Ed.), Aktaş Gölü Biyoçeşitliliğin Korunması ve Sürdürülebilir Gelişme Çalıştayı, *Tam Metin Bildiri Kitabı*, s. 63-73, Ardahan.

- Williams, M. (1990), *Wetlands: A Threatened Landscape*, Cambridge and Oxford, Blackwell.
- www.cildir.com, (2020), *Kenarbel Köyü hakkında*, Erişim adresi: <https://cildir.com/kenarbel-koyu/1461/>
- Yerli S. V. ve Zengin, M. (2019), "Aktaş Gölü ile İlgili Bir Değerlendirme", O. Onmuş ve S. Kükrer (Ed.), Aktaş Gölü Biyoçeşitliliğin Korunması ve Sürdürülebilir Gelişme Çalıştayı, *Tam Metin Bildiri Kitabı*, s. 19-27, Ardahan.
- YİGM (2020), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, *Aktaş Gölü*, Erişim adresi: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10320/aktas-golu.html>
- Zengin, M. (2019), "Geçmişten Günümüze Çıldır Balıkçılığındaki Gelişmeler", M. Aca (Ed.). Uluslararası Toplum ve Kültür Araştırmaları Sempozyumu (TOKÜAD), 3-5 Ekim 2019, Edremit, Balıkesir, *Tam Metin Bildiriler Kitabı*, s. 566-604.

EDİTÖR
DOÇ. DR. İHSAN KURTBAŞ

ARDAHAN DEĞERLEMELERİ -2-

DEĞERLER, POTANSİYELLER VE YAKLAŞIMLAR

Jacques Ellul, "Söz, bizi zamana yerleştirir." der. Bu çıkarsama, modern zamanlarda, epistemolojiyi, ontolojik açıdan varoluş sorununa karşı keskin bir reçete olarak sunma eylemidir. Zira günümüz dünyasının en önemli sorunlarından biri, rutinin kıskacında yer yer alışkanlıklara dönüşen davranışların içindeki nice değer kodlarının ve güzelliklerin yitip-giden zenginliğidir. Ardahan ili, modernleşme ve küreselleşmenin farksızlaştırdığı özgün değerlerin, zamanın ruhuna direnç gösterdiği güzide bir Anadolu toprağıdır. Endüstriyel kapitalizmin risklerle donattığı yerkürede, bozulmamış, bereketli ve güvenilir bir sığınaktır.

Ne var ki, buradaki tespitimiz, bıçak sırtı bir tespittir. Nitekim Ardahan'ın kirlenmemiş/el değmemiş doğa güzellikleri, yer altı ve yer üstü zenginlikleri, güçlü birtakım gizil potansiyelleri ve sahip olduğu somut/soyut değerleri ile bir yandan işlenmeyi/değerlendirilmeyi beklerken; öte yandan titizlikle korunmayı ve muhafaza edilmeyi gerektirmektedir. Diyebilirim ki; Ardahan Değerlemeleri serisi; topyekûn bir söz olarak, bu hassasiyetlerle Ardahan'ı zaman(d)a yerleştirme gayretiyle ortaya çıkan bir şehir monografisidir.

Bu düşüncelerle, geçen yıl ilki hazırlanan Ardahan Değerlemeleri -I- kitabından sonra serinin 2. kitabı olan bu çalışmada, Ülkemizin farklı üniversitelerinden 34 yazarın daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış 21 bilimsel makalesi yer almaktadır. Ardahan ili, pek çok zenginlik, varlık ve potansiyeli ile hemen tüketilemeyecek ölçüde geniş bir değerler spektrumuna sahip olduğundan; sizler, Ardahan Değerlemeleri -2- kitabını okuduğunuz dönemde, serinin sonraki sayısı için bizler yolda olacağız. Kitabın ilgisine fayda getirmesini ümit ediyor; keyifli okumalar diliyoruz.

AKADEMİK YAYINCILIK

www.nobelyayin.com

nobelyayin | nobelkitap | nobelcocuk | nobelyasam | nobelcocukyayin

ARDAHAN DEĞERLEMELERİ -2-

EDİTÖR
DOÇ. DR. İHSAN KURTBAŞ

EDİTÖR
DOÇ. DR. İHSAN KURTBAŞ

ARDAHAN DEĞERLEMELERİ -2-

DEĞERLER, POTANSİYELLER VE YAKLAŞIMLAR

ARDAHAN DEĞERLEMELERİ -2-

Değerler, Potansiyeller ve Yaklaşımlar

Editör

Doç. Dr. İhsan Kurtbaş

Ardahan Ticaret ve Sanayi Odası'nın katkılarıyla basılmıştır.

ARDAHAN DEĞERLEMELERİ - 2: Değerler, Potansiyeller ve Yaklaşımlar

Editör: Doç. Dr. İhsan Kurtbaş

Yayın No. : 3160
Beşerî Bilimler No. : 247
ISBN : 978-625-406-890-4
E-ISBN : 978-625-406-891-1
Basım Sayısı : 1. Basım, Aralık 2020

© Copyright 2020, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO. 40340

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayımladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

Genel Yayın Yönetmeni : Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Yayın Koordinatörü : Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Redaksiyon : Emre Gürbüz -emre@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım : Leyla Kurt -leyla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım : Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt : Atalay Matbaacılık / Sertifika No.: 15689-
Büyük Sanayi 1 Cad. Elif Sok. No.:7/236-237 İskitler / ANKARA

Kütüphane Bilgi Kartı

Kurtbaş, İhsan.

Ardahan Değerlemeleri -II- Değerler, Potansiyeller ve Yaklaşımlar / Editör: İhsan Kurtbaş

1. Basım. XXII+ 532 s. 16x23,5 cm Kaynakça var, dizin yok.

ISBN : 978-625-406-890-4

E-ISBN : 978-625-406-891-1

1. Siyaset 2. Kültür 3. Ekonomi 4. Ardahan

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mah. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No. 7 Bodrum Kat Şaşmaz-ANKARA - siparis@nobelyayin.com-

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65

E-Satış: www.nobelkitap.com - www.atlaskitap.com - **Bilgi:** esatis@nobelkitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Ana Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, Başarı Dağıtım, D&R mağazaları, Dost Dağıtım, Güneş Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Prefix, Remzi Kitabevleri, TveK Mağazaları

BÖLÜM YAZARLARI

BÖLÜM 1: **YENİ SEÇİM VE CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİNDE SEÇMEN TERCİH VE KARARLARININ SOSYOLOJİSİ, DİNAMİKLERİ VE TAKTİKSELLİĞİ**
Ardahan İli Örneğinde 24 Haziran Seçimleri Üzerine Bir Araştırma
Doç. Dr. İhsan KURTBAŞ
Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi
Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0002-5828-6887>

BÖLÜM 2: **PARTİ KİMLİĞİ ALGISI**
Ardahan İli Örneğinde Lisansüstü Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma
Dr. Öğr. Üyesi Onur Akçakaya
Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi
Orcid ID: 0000-0002-7328-5380

Öğr. Gör. Canan Tun İnan
Samsun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Orcid ID: 0000-0003-1727-9178"0000-0003-1727-9178

BÖLÜM 3: **ULUSAL ÖNEME HAİZ SULAK ALANIN YERELDEKİ ALGISI: AKTAŞ GÖLÜ (ARDAHAN) ÖRNEĞİ**
Dr. Öğr. Üyesi Murat Demirel
Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Kentleşme ve Çevre Sorunları
Orcid ID: 0000-0003-0994-545X

- BÖLÜM 4: ARDAHAN YÖRESİ HALILARI**
Prof. Dr. Bekir Deniz
*Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi
Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi*
- BÖLÜM 5: ARDAHAN YÖRESİ GELENEKLİ EL ÖRGÜSÜ YÜN ÇORAPLARI**
Dr. Öğr. Üyesi Ebru Subaşı
*Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi
Sanat Tarihi Bölümü
Orcid ID: 0000 0002 2254 0871*
- BÖLÜM 6: ARDAHAN'DA YAYLACILIK KÜLTÜRÜ VE YAYLACILIK FAALİYETLERİNDE YAŞANAN SORUNLAR**
Leman Albayrak
*19 Mayıs Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Coğrafya Bölümü, Beşerî ve İktisadi Coğrafya ABD Doktora Öğrencisi
Orcid ID: 0000-0001-6944-3852*
- BÖLÜM 7: ARDAHAN'IN TURİZM DEĞERLERİ**
Dr. Öğr. Üyesi Hürriyet Çimen
*Ardahan Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu
Turizm İşletmeciliği bölümü
Orcid ID: 0000-0001-6107-2444*
- BÖLÜM 8: 1900 YILI RUS ANSİKLOPEDİSİNE GÖRE ARDAHAN OKRUĞU**
Dr. Öğr. Üyesi Gülnara Goca Memmedli
*Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi
Gürcü Dili ve Edebiyatı Bölümü
Orcid ID: 0000-0002-9942-2670*
- BÖLÜM 9: ARDAHAN'IN İLLER ARASI REKABET ENDEKSLERİNDEKİ SEYRİ (2010-2020)**
Prof. Dr. Murat Şeker
*İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi
Maliye Bölümü, Bütçe ve Mali Planlama Ana Bilim Dalı
Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0003-3925-6276>*
- Gülçin Çelikbıçak
*İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ekonometri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi
Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0002-2685-179X>*

BÖLÜM 10: COĞRAFI İŞARETLİ ÜRÜNLERİN YEREL KALKINMA ÜZERİNE ETKİLERİ

Ardahan İli Örneğinde Bir Değerlendirme

Arş. Gör. Dr. Mustafa Caner Timur

Ardahan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü

Orcid ID: 0000-0002-3259-8495

Şevket Kaan Gündoğdu

Orcid ID: 0000-0002-1252-5256

BÖLÜM 11: İÇ GÖÇ HAREKETLİLİĞİNİN MAKRO VE MİKRO KURAMLAR İLE DEĞERLENDİRİLMESİ: Ardahan İli Örneğinde Bir Değerlendirme

Dr. Öğr. Üyesi Sevgi Coşkun

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi,

İktisat Bölümü, İktisat Politikası Anabilim Dalı

Orcid ID: 0000-0002-9561-7200

Arş. Gör. Sümeyye Kara

Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi,

Sosyoloji Bölümü, Uygulamalı Sosyoloji Anabilim Dalı

Orcid ID: 0000-0002-8636-3528

BÖLÜM 12: ARDAHAN'IN KRONİK GÖÇ SORUNU: Sosyoekonomik Bir Değerlendirme

Doç. Dr. Deniz Özyakışır

Kafkas Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü

Orcid ID: 0000-0002-9710-3238

BÖLÜM 13: TÜRKİYE'DEKİ HAYVANCILIK SEKTÖRÜNDE ARDAHAN İLİNİN YERİ VE ÖNEMİ: SWOT Analizi ile Genel Bir Bakış

Dr. Öğr. Üyesi Cemalettin Ayvazoğlu

Ardahan Üniversitesi Nihat Delibalta Göle Meslek Yüksekokulu

Laborant ve Veteriner Sağlık Programı

Orcid ID: 0000-0003-2064-0657

Prof. Dr. Pınar Ayvazoğlu Demir

Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi

Hayvan Sağlığı Ekonomisi ve İşletmeciliği

Orcid ID: 0000-0002-7010-0475

BÖLÜM 14 ARDAHAN İLİNDE SÜT SIĞIRCILIĞININ MEVCUT DURUMU, SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Doç. Dr. Abdülkerim Diler

Atatürk Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu

Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü

Orcid ID: 0000-0001-7958-6179

BÖLÜM 15 ARDAHAN İLİNDE SIĞIR YETİŞTİRİCİLİĞİNİN ÖNEMİ VE SIĞIRLARIN BAZI ZONOTİK HASTALIKLARI

Dr. Öğr. Üyesi Ertan Doğan

Ardahan Üniversitesi Nihat Delibalta Göle MYO

Laborant ve Veteriner Sağlık Bölümü

Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0003-0751-0559>

Uz. Dr. Ali Nazmi Can Doğan

Göle Devlet Hastanesi İç Hastalıklar Kliniği

Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0003-2660-8148>

BÖLÜM 16 ARDAHAN BÖLGESİNDE BUZAĞI VARLIĞI VE GELECEĞİ

Doç. Dr. Abdülkerim Diler

Atatürk Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu

Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü

Orcid ID: 0000-0001-7958-6179

BÖLÜM 17 ARDAHAN İLİ KAZ YETİŞTİRİCİLİĞİ VE BAŞLICA GÖRÜLEN ENFEKSİYÖZ HASTALIKLAR

Dr. Öğr. Üyesi Ertan Doğan

Ardahan Üniversitesi Nihat Delibalta Göle MYO, Göle-Ardahan

Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0003-0751-0559>

Uz. Dr. Ali Nazmi Can Doğan

Göle Devlet Hastanesi İç Hastalıklar Kliniği, Göle-Ardahan

Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0003-2660-8148>

BÖLÜM 18 ARDAHAN İLİ ARI YETİŞTİRİCİLERİNİN SOSYOEKONOMİK DURUMU VE ARICILIĞIN TEKNİK ÖZELLİKLERİNİN BELİRLENMESİ

Zir. Yük. Müh. Sibel Selda Barak

Ankara Tarım ve Orman İl Müdürlüğü

Hayvan Sağlığı ve Yetiştiriciliği Şube Müdürlüğü

Orcid ID: 0000-0002-9503-7361

Doç. Dr. Aziz Gül

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootekni Bölümü

Orcid ID: 0000-0003-1158-5019

BÖLÜM 19

ARDAHAN VE ÇEVRESİNDE BAL ARISI KOLONİLERİNDE MEVSİMLERE GÖRE BAKIM ÇALIŞMALARI

Doç. Dr. Yaşar Erdoğan

*Bayburt Üniversitesi, Demirözü Meslek Yüksekokulu
Veterinerlik Bölümü*

Orcid ID: 0000-0001-6154-7008

BÖLÜM 20

ARDAHAN YÖRESİNDE BAL ARISI (*Apis mellifera L.*) KOLONİLERİNDE KIŞLATMA VE KIŞLATMANIN ÖNEMİ

Doç. Dr. Mahir Murat Cengiz

*Atatürk Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu
Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü*

Orcid ID: 0000-0002-9844-4229

Öğr. Gör. Kemal Yazıcı

Ardahan Üniversitesi Posof Meslek Yüksekokulu Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü
Orcid ID: 0000-0002-1369-5994

Dr. Öğr. Üyesi Servet ARSLAN

*Akdeniz Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu
Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü*

Orcid ID: 0000-0003-3892-8130

BÖLÜM 21

KAFKAS ARISI (*Apis mellifera caucasica*), İZOLE BÖLGELERİ VE ARDAHAN İLİ GENELİNDE KORUMA ÇALIŞMALARI

Doç. Dr. Aziz Gül

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zooteknik Bölümü
Orcid ID: 0000-0003-1158-5019

Doç. Dr. Mahir Murat CENGİZ

*Atatürk Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu
Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü*

Orcid ID: 0000-0002-9844-4229

Öğr. Gör. Kemal YAZICI

*Ardahan Üniversitesi Posof Meslek Yüksekokulu
Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü*

Orcid ID: 0000-0002-1369-5994

Dr. Öğr. Üyesi Servet ARSLAN

*Akdeniz Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksek Okulu
Organik Tarım Bölümü*

Orcid ID: 0000-0003-3892-8130

SUNUŐ

Günümüz dünyasında bilimsel araştırma/yayın yapma, eğitim öğretim ve toplum hizmetleri olmak üzere üç temel rolü olan üniversiteler kuruldukları şehrin sanayisini, kentsel dokusunu, demografisini; sosyoekonomik, siyasal ve kültürel yapılarını doğrudan ve dolaylı şekilde etkileme kapasitesine sahip kurumsal yapılardır. Üniversiteler temel rol ve işlevlerini ancak varılmak istenilen hedefler doğrultusunda özgün bir misyona sahip olmaları sayesinde anlamlı ve etkili şekilde yerine getirilebilirler.

Bu çerçevede Üniversitemiz somut bilimsel veriler temelinde, bölgemizin ve şehrimizin iktisadi, sosyal, beşerî sermayesini ve genel olarak güçlü ve zayıf yönlerini göz önünde bulundurarak kendi özel misyonunu belirlemiştir. Ardahan Üniversitesi, esas itibarıyla coğrafi olarak etrafımızda yer alan Kafkasya, Orta Asya ve ayrıca Uzak Doğu'ya açılan bir bilim kapısı olmayı ve kendi hinterlandındaki bu geniş alanın ihtiyaçlarını gözeterek bilimsel faaliyetler yapmayı, iş birlikleri geliştirmeyi ve bölgesel kalkınma konusunda içinde bulunduğu coğrafyanın ufku olmayı misyon edinmiş bir üniversitedir.

Bu misyon çerçevesinde Üniversitemiz, şehrimizin değerleri ve potansiyellerini göz önünde bulundurarak yenilikçi, yaratıcı, uygulanabilir projeler üretmekte, patent çalışmaları yapmakta, iş birlikleri kurmakta, bilimsel araştırma ve yayınlar üretmektedir. Üniversitemizin üzerinde konuşlandığı Ardahan ili, aşağıda daha ayrıntılı ifade edildiği üzere, güçlü kaynakları; yer altı ve yer üstü zenginlikleri, maddi ve manevi değerleri, değerlendirilmeye açık ekonomik, sosyal, kültürel ve turistik potansiyelleriyle yurdumuzun çok önemli ve kendine özgü illerinden biridir.

Hem politik hem ekonomik düzeyde ülkemizin Orta Asya ve Kafkasya'ya açılan kapısı niteliğinde olan Ardahan, büyük bir jeostratejik ve jeopolitik öneme sahiptir. Bu bağlamda Üniversitemiz; Kafkasya, Orta Asya ve Uzak Doğu ülkeleri üzerine sosyal, siyasi, ticari, teknolojik ve stratejik araştırmalar yapmaktadır. Ayrıca ülkemizde yükseköğretim alanında bir ilki başaran Üniversitemiz; İngilizce, Fransızca ve Almanca dışında Kafkasya ve Orta Asya'nın ortak dili olan Rusçada eğitim/öğretime ağırlık vermektedir.

Türk halk kültürü alanında Ardahan'ın müstesna ve özgün bir yeri olduğuna kuşku yoktur. Ardahan'daki Türk varlığı ve kültürünün yaklaşık 3000 yıl gerilere gittiği bilinmektedir. Bu tarihsel süreç içerisinde Türklerin Anadolu'ya giriş ve geçiş kapısı niteliğinde olan Ardahan, binyılların gelenek ve göreneklerinin aktarıcısı ve taşıyıcısı durumunda olan, çok güçlü ve özgün bir Âşıklık geleneğine ev sahipliği yapmaktadır. Üniversitemizde halk edebiyatı ve âşıklık geleneğinin yaşatılması için amacıyla özgün bilimsel araştırmalar yapılmakta, etkinlikler düzenlenmekte, eğitim öğretim faaliyetleri yürütülmektedir.

Ülkemizin en geniş ve verimli otlak alanlarına sahip olan Ardahan, flora çeşitliği bakımından dünyanın sayılı mekânlarından biri olmasıyla da dikkat çekmektedir. Ayrıca partikül madde açısından Dünya Sağlık Örgütü'nün izin verdiği sınır değerleri aşmayan Ardahan, ülkemizin havası en temiz illerinden birisi olan olarak gösterilmektedir. Bu bağlamda Üniversitemiz; organik tarım, organik hayvancılık ve organik arıcılığı geliştirmeye yönelik bilimsel araştırma, yayın ve projeler üretmektedir. Bu noktada başta dilinin uzunluğu ve soğuğa dayanıklılığı açısından ülkemizde tek, dünyada dört nadide ırktan biri olan Kafkas arı ırkının gen merkezi de Ardahan'dır. Bu çerçevede Üniversitemizde Kafkas Arı ve Arıcılık Uygulama ve Araştırma Merkezi, Kafkas arı ırkını korumak, geliştirmek noktasında çalışma ve projeler gerçekleştirmektedir.

Ardahan, orman varlığıyla da çok önemli bir ilimizdir. İl merkezinin beş kilometre kuzeydoğusunda başlayan Ardahan ormanları, Kura Vadisi'nin etrafında dört parça sarıçam ormanından ve bu ormanları kuşatan geçiş çayırlarından oluşmaktadır. Çok çeşitli kullanım alanlarına sahip odunuyla sarıçam; işlenmesi kolay, dayanıklı ve bol reçineli oluşuyla pek kıymetli bir yapı malzemesidir. Üniversitemiz orman ürünleri endüstrisi alanında özellikle doğal malzemeden imal edilen organik oyuncak, mutfak ve süs eşyası gibi sektörlerin gelişmesine katkı sağlayacak bilimsel araştırmalar yapacak orman ürünleri ile ilgili bölüm ve programlar açmayı planlamaktadır.

İlimizi kuşatan ve turizm bağlamında büyük önem taşıyan sarıçam ormanları, özellikle kış sporları bakımından henüz yeterince değerlendirilmemiş eşsiz turistik olanaklara sahiptir. Üniversitemiz bu kapsamda kış sporlarının gelişimini ve yaygınlaşmasını, yüksek irtifa kamplarının kurulmasını, spor ve doğa turizminin gelişmesini sağlamak ve hizmet sektörüne eleman yetiştirilmesini temin etmek amacıyla bilimsel çalışma ve projeler gerçekleştirmektedir.

Sürekli eğitim ve sürdürülebilir kalkınma bağlamında Üniversitemiz, şehirle bütünleşik bir şekilde sorunları tespit etmekte, tespit ettiği sorunlara çözümler üretmekte ve toplumsal kalkınmayı sağlayacak çalışmalar ortaya koymaktadır. Bu kapsamda Sürekli Eğitim Merkezimiz Ardahan ilinin sosyoekonomik kalkınmasına, eğitim düzeyi ve kültürünün geliştirilmesine, bölge insanı ile etkin bir iletişim sağlayarak nitelikli insan gücünün yetiştirilmesine katkı sunmak amacıyla meslek edindirme kursları açmak, sosyal sorumluluk projeleri düzenlemek gibi çeşitli çalışmalar yapmaktadır.

Sosyoekonomik düzeyde bölgemizin ve şehrimizin varlık ve potansiyellerini bilimsel şekilde anlamak ve bilinçli şekilde işlemek, ilimizin temel sorunlarını tespit etmek ve isabetli şekilde çözmek büyük bir önem taşımaktadır. *Ardahan Değerlemeleri - 2* kitabı bu misyonu yerine getirme noktasında çok değerli ve kayda değer bir proje olma niteliği taşıyor. Editörlüğünü Üniversitemiz öğretim üyelerinden Doç. Dr. İhsan Kurtbaş'ın yaptığı *Ardahan Değerlemeleri - 2* kitabı, Ülkemizin değişik üniversitelerinden çok sayıda akademisyenin katkılarıyla ortaya çıkmıştır. Özgün makalelerin yer aldığı kitap, ilgilisi için önemli bir kaynak ve envanter niteliği taşımaktadır. Kitabın tüm ilgililere ve okurlara azami düzeyde yarar sağlamasını yürekten temenni ederim.

Prof. Dr. Mehmet Biber
Ardahan Üniversitesi Rektörü

ÖN SÖZ

Üniversiteler gerek dünyada gerekse ülkemizde kuruldukları şehirlerin sosyal ve ekonomik kalkınmasında önemli misyonlar üstlenmişlerdir. Toplumsal değişim ve kalkınmada üniversitelerin rolü çok fazladır. Ardahan Üniversitesi, kuruluşundan bugüne kadar şehrimizde sosyal, kültürel, ekonomik hareketliliğe ve canlanmaya yol açmıştır. Özellikle il dışından gelen öğrenci, akademisyen ve diğer personeliyle Üniversite; şehrimize belirgin bir ivme kazandırmış, ekonomik ve sosyal yaşamda canlanma sağlanmıştır. Bu bağlamda Ardahan'ın sosyal, kültürel, entelektüel ve ekonomik değişimine tanıklık ediyoruz.

Üniversiteler, sağladığı ekonomik ve sosyal canlanmanın yanı sıra bilgi yaratma ve bu bilgiyi çevreye yayma faaliyetleri ile gelişmeye bir başka boyutta katkı sağlıyorlar. Buldukları illerin sosyal sermayesi, coğrafi, kültürel ve ekonomik özelliklerine bağlı olarak dönüşümleri sağlamada önemli rolleri vardır. Bu kapsamda Ardahan Üniversitesi, kuruluşundan itibaren sadece bir eğitim kurumu olmamış; aynı zamanda yoğun akademik, kültürel ve sanatsal etkinlikleri ile ilimizin gelişmesine ışık tutarak kalkınmada üretici rol üstlenmiştir.

Ardahan Üniversitesi, ekonomik kalkınma hedeflerinin ihtiyaç duyduğu bilgiyi, araştırma temelli misyonu ile şehrimizin güçlü yönleri üzerine yaptığı akademik çalışmalar, bilimsel kongreler, çalıştaylar ve konferanslar yoluyla sağlamaktadır. Bu çalışmalarını Ardahan Ticaret ve Sanayi Odası olarak destekliyor, karşılıklı iş birliği ile çeşitli faaliyetler yürütüyoruz. Bu kapsamda bu yıl ikincisi hazırlanan *Ardahan Değerlemeleri - 2* kitabı Ardahan'ın sosyal, ekonomik kültürel ve siyasi yönlerdeki birikimlerini dikkate alarak hazırlanmış, ilimiz için önemli bir değerdir. Serhat Şehrimizin her bir ögesi, araştırmacılar açısından bir veri kaynağı olarak ele alınmış olup çalışmanın hazırlanmasında emeği geçen tüm akademisyenlerimize şükranlarımı sunuyorum. Ardahan Ticaret ve Sanayi Odası, Ardahan Üniversitesi ve şehrimizin karşılıklı etkileşim içinde yer aldığı Ardahan'ı daha ileriye taşıyacaklardır. Yeni çalışmaların devamını temenni ediyorum.

Çetin Demirci

Ardahan Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı

EDİTÖRDEN

Jacques Ellul, “Söz, bizi zamana yerleştirir.” der. Bu çıkarsama, modern zamanlarda epistemolojiyi, ontolojik açıdan varoluş sorununa karşı keskin bir reçete olarak sunma eylemidir. Zira günümüz dünyasının en önemli sorunlarından biri, rutinin kıskacında yer yer alışkanlıklara dönüşen davranışların içindeki nice değer kodlarının ve güzelliklerin yitip giden zenginliğidir. Ardahan ili, modernleşme ve küreselleşmenin farksızlaştırdığı özgün değerlerin, zamanın ruhuna direnç gösterdiği güzide bir Anadolu toprağıdır. Endüstriyel kapitalizmin risklerle donattığı yerkürede bozulmamış, bereketli ve güvenilir bir sığınaktır.

Ne var ki buradaki tespitimiz, bıçak sırtı bir tespittir. Nitekim Ardahan’ın kirlenmemiş/el değmemiş doğa güzellikleri, yer altı ve yer üstü zenginlikleri, güçlü birtakım gizil potansiyelleri ve sahip olduğu somut/soyut değerleri ile bir yandan işlenmeyi/değerlendirilmeyi beklerken öte yandan titizlikle korunmayı ve muhafaza edilmeyi gerektirmektedir. Diyebilirim ki *Ardahan Değerlemeleri* serisi; topyekün bir söz olarak, bu hassasiyetlerle Ardahan’ı zaman(d)a yerleştirme gayretiyle ortaya çıkan bir şehir monografisidir.

Bu düşüncelerle geçen yıl bu zamanlar *Ardahan Değerlemeleri - 1* kitabını yayımlamıştık. İlk sayıda ifade ettiğim üzere Ardahan ili, pek çok varlık ve potansiyeli ile tek bir kitapta tüketilemeyecek ölçüde geniş bir değerler spektrumuna sahip olduğundan ilk sayısı esasen bir nüve olan bu seriyi, bundan sonraki sayılarımız ile geliştirmek ve geniş bir külliyata dönüştürmek niyetindeyiz. Bu bağlamda nihai amacımız; Ardahan’ın kronik sorunlarının yakından incelenmesinin yanı sıra ilin hâlen bakir sayılabilecek varlık, değer ve potansiyellerini araştırmak, değerlendirmek ve ilgililere fayda sağlayacak, onların değere dönüştürebileceği bilimsel kaynak sunmak, son kertede geniş ve ayrıntılı bir envanter oluşturmaktır.

Bu ideal ve amaç doğrultusunda özgün ve nitelikli makalelerin yer aldığı ve uzun erimli çabalar sonucunda hazırlanan **Ardahan Değerlemeleri 2- Değerler, Potansiyeller ve Yaklaşımlar** kitabı, yayım aşamasına gelmiş bulunmaktadır. Makale çağrısı, bu yılın ilk aylarında başlatılmış olup, ne mutlu ki, sizlerden büyük bir teveccüh görmüştür. Ön değerlendirme sürecini başarıyla geçen çalışmalar, kör hakemlik uygulamasına tabi tutulmuştur. Kitap 21 bölüm hâlinde düzenlenmiş, daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış 21 bilimsel makale kitaba dâhil edilmiştir.

Bu çerçevede kitapta; Ardahan'ın sosyopolitiği bağlamında Ardahan ilinde seçmen tercih ve kararlarını etkileyen faktörler, siyasal kimlik ve parti kimliği ile Aktaş Gölü'nün yereldeki algısı üzerine ampirik çalışmalar yer almaktadır. Ardahan'ın edebiyat, kültür ve coğrafyası mevzusunda Ardahan yöresinin halıları, çorapları, yaylacılık kültürü ve turizm değerleri gibi konular ele alınmaktadır. Ardahan'ın sosyo-ekonomisi kapsamında, Ardahan ilinin iller arası rekabetteki yeri, coğrafi işaretli ürünleri, bu ürünlerin yerel kalkınma üzerindeki etkileri, Ardahan'ın kronik göç sorunu ve Ardahan ili örneğinde iç göç hareketlerinin makro ve mikro kuramlar bağlamında değerlendirilmesi gibi konular işlenmektedir.

Ardahan'ın hayvancılığı hususunda, Türkiye'deki hayvancılık sektöründe Ardahan ilinin yeri ve önemi, Ardahan'da süt sığırcılığının önemi, mevcut durumu, sorunları, çözüm önerileri, görülen başlıca sığır hastalıkları, Ardahan'da bu buzağı varlığı, buzağı varlığının geleceği, Ardahan ilinde kaz yetiştiriciliği ve kazlarda görülen başlıca hastalıklar gibi konular incelenmektedir. Nihayet Ardahan arıcılığı konusunda Ardahan ili arı yetiştiricilerinin sosyoekonomik durumu, arıcılığın teknik özellikleri, Ardahan'da bal arılarının bakım çalışmaları, kışlatma, kışlatmanın önemi ve Ardahan ilindeki bal arılarını koruma çalışmaları gibi hususlar konu edinmektedir.

Kitaptaki makale başlıklarının belirlenmesinden, makalelerin toparlanıp insicamlı bir bütün olarak yayım aşamasına gelmesine kadarki süreçte, açıkçası üzerimizde bir yandan baskı, diğer yandan teselli olmak üzere iki farklı etki neşet etmektedir. Baskı oluşmaktadır zira söylenmeyenlerin söylenenlerin gölgesinde kalabileceği endişesi oluşmaktadır. Teselli de bulmaktayız çünkü çalışmamız kendince söylenmeyenlerin açığa çıkarılması amacını doğal olarak yerine getirdiğimizi düşündürmektedir. Bu bağlamda söylenmeyenleri söylemek, eksiklikleri tamamlamak ve hedef olarak ifade ettiğimiz üzere geniş bir bilimsel envanter oluşturmak adına *Ardahan Değerlemeleri - 2* kitabını okuduğunuz dönemde, serinin sonraki sayısı için bizler yolda olacağız.

Bu duygu ve düşüncelerle öncelikli olarak ve bilhassa Sayın Rektörümüz Prof. Dr. Mehmet Biber Hocamıza teşekkürlerimizi sunarız. Sayın Rektörümüz bugüne kadarki çalışmalarımızda desteklerini esirgemediği gibi konusunu Ardahan'ın oluşturduğu bu projemizde de başından beri bizleri cesaretlendirdi ve özel yönlendirmelerle ufukumuzu ve yolumuzu açtı. Ayrıca *Ardahan Değerlemeleri - 2* kitabına kıymetli çalışmalarıyla katkı sunan bütün yazar ve araştırmacılara çok teşekkür ederim. Son olarak ise *Ardahan Değerlemeleri - 2* kitabının basımı için katkı sağlayan Ardahan Ticaret ve Sanayi Odası'na çok teşekkürlerimizi sunuyorum. Sizlerle serinin sonraki sayısında yeniden görüşmeyi ümit ediyorum, keyifli okumalar diliyorum.

Doç. Dr. İhsan Kurtbaş

